

Näringsutskottets betänkande 2023/24:NU8

Mineralpolitik

Sammanfattning

Utskottet föreslår att riksdagen avslår motionsyrkanden om mineralpolitiska frågor. Motionsyrkandena handlar bl.a. om tillstånd och tillståndprocesser, förbud mot utvinning, äganderätt och ersättning samt innovationskritiska metaller och mineral.

I betänkandet finns 21 reservationer (S, SD, V, C, MP).

Behandlade förslag

Cirka 40 yrkanden i motioner från allmänna motionstiden 2023/24.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut.....	3
Redogörelse för ärendet	6
Ärendet och dess beredning.....	6
Utskottets överväganden.....	7
Tillstånd och tillståndsprocesser.....	7
Utskottets ställningstagande.....	16
Vissa frågor om utvinning	18
Utskottets ställningstagande.....	23
Äganderätt och vissa frågor om ersättningar	25
Utskottets ställningstagande.....	30
Innovationskritiska metaller och mineral	32
Utskottets ställningstagande.....	40
Övriga frågor om gruvor och mineralförsörjning	43
Utskottets ställningstagande.....	49
Reservationer	52
1. Natura 2000-tillstånd, punkt 2 (S)	52
2. Myndigheternas roll vid tillståndsprocesser, punkt 3 (S)	52
3. Utvinning av uran, punkt 4 (C).....	53
4. Övrigt om förbud mot utvinning, punkt 5 (SD).....	54
5. Övrigt om förbud mot utvinning, punkt 5 (V, MP)	54
6. Mineralersättning, punkt 6 (SD).....	55
7. Mineralersättning, punkt 6 (V, MP)	56
8. Mineralersättning, punkt 6 (C)	57
9. Markägares rättigheter, punkt 7 (SD)	58
10. Övriga frågor om ersättning, punkt 8 (S).....	58
11. Övriga frågor om ersättning, punkt 8 (MP)	59
12. Tillgänglighet och kartläggning, punkt 9 (V)	59
13. Stärkta förutsättningar för utvinning, punkt 10 (S).....	60
14. Stärkta förutsättningar för utvinning, punkt 10 (C)	61
15. Ny eller reviderad mineralstrategi, punkt 11 (S)	62
16. Ny eller reviderad mineralstrategi, punkt 11 (MP).....	63
17. Minerallagens utformning, punkt 12 (SD).....	63
18. Minerallagens utformning, punkt 12 (MP)	64
19. Mineral och miljö, punkt 13 (S)	65
20. Vissa frågor om gruvor och mineralförsörjning, punkt 14 (V).....	65
21. Vissa frågor om gruvor och mineralförsörjning, punkt 14 (MP)	66
<i>Bilaga</i>	
Förteckning över behandlade förslag.....	68
Motioner från allmänna motionstiden 2023/24	68

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

Tillstånd och tillståndsprocesser

1. Snabbare och enklare tillståndsprocesser

Riksdagen avslår motion

2023/24:432 av Tobias Andersson m.fl. (SD) yrkande 10.

2. Natura 2000-tillstånd

Riksdagen avslår motion

2023/24:2633 av Fredrik Olovsson m.fl. (S) yrkande 2.

Reservation 1 (S)

3. Myndigheternas roll vid tillståndsprocesser

Riksdagen avslår motion

2023/24:2633 av Fredrik Olovsson m.fl. (S) yrkande 5.

Reservation 2 (S)

Vissa frågor om utvinning

4. Utvinning av uran

Riksdagen avslår motionerna

2023/24:432 av Tobias Andersson m.fl. (SD) yrkandena 17 och 18 samt

2023/24:2453 av Rickard Nordin m.fl. (C) yrkande 93.

Reservation 3 (C)

5. Övrigt om förbud mot utvinning

Riksdagen avslår motionerna

2023/24:432 av Tobias Andersson m.fl. (SD) yrkande 19,

2023/24:1526 av Linus Lakso m.fl. (MP) och

2023/24:1887 av Linus Lakso m.fl. (MP).

Reservation 4 (SD)

Reservation 5 (V, MP)

Äganderätt och vissa frågor om ersättningar

6. Mineralersättning

Riksdagen avslår motionerna

2023/24:432 av Tobias Andersson m.fl. (SD) yrkande 11,

2023/24:1886 av Linus Lakso m.fl. (MP) yrkande 1 och

2023/24:2492 av Elisabeth Thand Ringqvist m.fl. (C) yrkande 26.

Reservation 6 (SD)

Reservation 7 (V, MP)

Reservation 8 (C)

7. Markägares rättigheter

Riksdagen avslår motionerna

2023/24:432 av Tobias Andersson m.fl. (SD) yrkande 12 och

2023/24:617 av Sten Bergheden (M).

Reservation 9 (SD)

8. Övriga frågor om ersättning

Riksdagen avslår motionerna

2023/24:996 av Per Bolund m.fl. (MP) yrkande 82,

2023/24:1886 av Linus Lakso m.fl. (MP) yrkande 2,

2023/24:2446 av Amanda Lind m.fl. (MP) yrkande 5 och

2023/24:2633 av Fredrik Olovsson m.fl. (S) yrkande 11.

Reservation 10 (S)

Reservation 11 (MP)

Innovationskritiska metaller och mineral

9. Tillgänglighet och kartläggning

Riksdagen avslår motionerna

2023/24:432 av Tobias Andersson m.fl. (SD) yrkande 9 och

2023/24:2342 av Linda W Snecker m.fl. (V) yrkande 12.

Reservation 12 (V)

10. Stärkta förutsättningar för utvinning

Riksdagen avslår motionerna

2023/24:2492 av Elisabeth Thand Ringqvist m.fl. (C) yrkande 27,

2023/24:2629 av Anna-Caren Sätherberg m.fl. (S) yrkande 15 och

2023/24:2633 av Fredrik Olovsson m.fl. (S) yrkandena 6–8.

Reservation 13 (S)

Reservation 14 (C)

Övriga frågor om gruvor och mineralförsörjning

11. Ny eller reviderad mineralstrategi

Riksdagen avslår motionerna

2023/24:432 av Tobias Andersson m.fl. (SD) yrkandena 1 och 2,

2023/24:996 av Per Bolund m.fl. (MP) yrkandena 78, 79 och 83 samt

2023/24:2633 av Fredrik Olovsson m.fl. (S) yrkande 9.

Reservation 15 (S)

Reservation 16 (MP)

12. Minerallagens utformning

Riksdagen avslår motionerna

2023/24:432 av Tobias Andersson m.fl. (SD) yrkande 16,

2023/24:679 av Emma Berginger m.fl. (MP) yrkande 5 och

2023/24:1781 av Rickard Nordin (C).

Reservation 17 (SD)

Reservation 18 (MP)

13. Mineral och miljö

Riksdagen avslår motionerna

2023/24:432 av Tobias Andersson m.fl. (SD) yrkande 14,

2023/24:1220 av Ulrika Heie (C) yrkandena 1 och 2 samt

2023/24:2629 av Anna-Caren Säterberg m.fl. (S) yrkande 16.

Reservation 19 (S)

14. Vissa frågor om gruvor och mineralförsörjning

Riksdagen avslår motionerna

2023/24:432 av Tobias Andersson m.fl. (SD) yrkandena 4, 5 och 8,

2023/24:996 av Per Bolund m.fl. (MP) yrkande 84 och

2023/24:2342 av Linda W Snecker m.fl. (V) yrkande 13.

Reservation 20 (V)

Reservation 21 (MP)

Stockholm den 1 februari 2024

På näringsutskottets vägnar

Tobias Andersson

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Tobias Andersson (SD), Elisabeth Thand Ringqvist (C), Fredrik Olovsson (S), Mats Green (M), Monica Haider (S), Jessica Stegrud (SD), Mattias Jonsson (S), Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M), Kjell Jansson (M), Eric Palmqvist (SD), Elin Söderberg (MP), Louise Eklund (L), Johnny Svedin (SD), Aida Birinxhiku (S), Daniel Vencu Velasquez Castro (S), Lorena Delgado Varas (V) och Lili André (KD).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

I detta betänkande behandlar utskottet 43 motionsyrkanden från allmänna motionstiden 2023/24. I bilagan finns en förteckning över de behandlade förslagen.

Utskottets överväganden

Tillstånd och tillståndprocesser

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om tillstånd och tillståndprocesser. Utskottet hänvisar bl.a. till pågående utredningar, till beredning av förslag från ett antal redan avrapporterade utredningsuppdrag och till en nyligen aviserad proposition med koppling till de frågor som tas upp i motionerna.

Jämför reservation 1 (S) och 2 (S).

Inledning

Minerallagen

I Sverige finns det en mängd mineraliseringar med värdefulla ämnen. Ur ett mineralpolitiskt perspektiv kan den svenska berggrunden sägas bestå av två typer av mineral: markägarmineral och koncessionsmineral. Markägarmineral utgör mer än 99 procent av berggrunden. Som beteckningen indikerar tillhör dessa mineral markägaren. De flesta markägarmineral är relativt lätta att finna, och vid utvinning upplåts marken av markägaren genom avtal. Exempel på markägarmineral är kalksten och kvarts. Själva utvinningen av markägarmineral regleras genom miljöbalken.

Minerallagen (1991:45) innehåller bestämmelser om koncessionsmineral, dvs. sådana mineral som har bedömts vara industriellt intressanta, som förekommer i Sverige i sådan omfattning att utvinningen är meningsfull och som kräver systematisk undersökning för att kunna påvisas. Före den 1 juli 2022 omfattades stenkol, olja och gasformiga kolväten av minerallagen och av de särskilda bestämmelser som gäller för koncessionsmineral.

Bestämmelserna om koncessionsmineral utgår från ett gemensamt nationellt intresse av gruvhantering och mineralindustri. Minerallagen ska reglera tillståndsgivningen så att en från allmän synpunkt ändamålsenlig undersökning och utvinning kan genomföras. Samtidigt ska konkurrerande markanvändning och andra motstående intressen prövas.

Enligt minerallagen krävs tillstånd dels för ensamrätt till eftersökningar (prospektering), dels för bearbetning (det som i vardagslag brukar kallas brytning eller utvinning). I minerallagen regleras bl.a. vilka som kan få tillstånd och hur undersökningsarbete och bearbetning får bedrivas. Bland annat ställs krav på att det ska upprättas en arbetsplan för hur prospekteringen ska bedrivas.

Prövning av gruvverksamhet

När det gäller prövning av gruvverksamhet gäller miljöbalken och minerallagen parallellt. Vanligen söks först bearbetningskoncession enligt minerallagen och därefter tillstånd enligt miljöbalken. Det finns dock inte något hinder mot att först ansöka om miljötillstånd, och det har gjorts i vissa fall. Minst följande prövningar behövs:

- undersökningstillstånd och arbetsplan enligt minerallagen
- bearbetningskoncession enligt minerallagen
- tillstånd enligt miljöbalken
- markanvisning enligt minerallagen
- bygg- och marklov enligt plan- och bygglagen.

Enligt 2 kap. 2–7 §§ minerallagen gäller ett undersökningstillstånd i tre år från dagen för beslutet. Tillståndet kan dock förlängas på ansökan av tillståndshavaren med sammanlagt högst tre år, om ändamålsenlig undersökning har utförts inom området. Om så har skett ska giltighetstiden förlängas med ytterligare sammanlagt fyra år efter ansökan av tillståndshavaren, under förutsättning att det finns särskilda skäl för detta. Giltighetstiden kan därefter förlängas med ytterligare sammanlagt fem år, om det finns synnerliga skäl såsom att tillståndshavaren visar att betydande arbete har lagts ned inom området och att vidare undersökningar sannolikt kommer att leda till att bearbetningskoncession kan meddelas. Enligt 4 kap. 7 och 8 §§ minerallagen ska en bearbetningskoncession meddelas för 25 år samt utan särskild ansökan förlängas med tio år i sänder, om regelbunden bearbetning pågår när giltighetstiden går ut.

SGU och Bergsstaten

Enligt förordningen (2008:1233) med instruktion för Sveriges geologiska undersökning (SGU) har myndigheten bl.a. i uppgift att tillhandahålla geologisk information för samhällets behov på kort och lång sikt samt att verka för att skapa goda förutsättningar för ett hållbart nyttjande av landets mineralresurser. Myndigheten ska också främja hållbar tillväxt och företagande inom gruvsektorn.

Ansökningar om undersökningstillstånd och bearbetningskoncession enligt minerallagen prövas av bergmästaren. Bergmästaren utövar även tillsyn enligt minerallagen. Bergmästaren utses av regeringen och leder Bergsstaten. Bergsstaten, som grundades redan 1637, är ett särskilt beslutsorgan som organisatoriskt tillhör SGU men som har en oberoende ställning i fråga om sin myndighetsutövning. Utöver tillstånd som utfärdas av bergmästaren krävs som regel tillstånd enligt flera andra lagar innan en gruva kan bli verklighet, främst miljöbalken.

Undersökningstillstånd och bearbetningskoncessioner

Enligt preliminära uppgifter från bergmästaren i mitten av januari 2024 var antalet ansökningar under 2023 om undersökningstillstånd 242 och om bearbetningskoncession en. Antalet ansökningar om undersökningstillstånd har därmed ökat med mer än 100 procent jämfört med 2022. Antalet kan även jämföras med 2006 då antalet ansökningar om undersökningstillstånd var som störst (500 st.) och 2015 då antalet ansökningar om bearbetningskoncession nådde sin högsta nivå (nio st.). Vid årsskiftet 2023/24 fanns det 714 gällande undersökningstillstånd och 165 bearbetningskoncessioner i Sverige. Antalet gällande undersökningstillstånd var som högst 2008 (1 322 st.). Vidare kan det nämnas att det vid årsskiftet 2023/24 fanns tolv gruvor med koncession och brytning i Sverige. Samtliga dessa var metallgruvor.

Motionerna

Snabbare och enklare tillståndsprocesser

Ett tillkännagivande om behovet av regelförenkling med koppling till tillståndsprocesser efterfrågas i kommittémotion 2023/24:432 yrkande 10 av Tobias Andersson m.fl. (SD). Motionärerna lyfter bl.a. fram att de tillståndssökande företagen ska ha så få motparter som möjligt. Vidare konstaterar motionärerna att förslagen i utredningar som har varit inriktade på regelförenklingar bör genomföras så långt som möjligt för att stärka Sverige som gruvnation.

Natura 2000-tillstånd

I motion 2023/24:2633 av Fredrik Olovsson m.fl. (S) yrkande 2 efterfrågas ett tillkännagivande om att s.k. Natura 2000-tillstånd inte ska vara en förutsättning för meddelande av bearbetningskoncession enligt minerallagen. Motionärerna anser att frågan om när prövningen om Natura 2000-tillstånd ska genomföras skapar en osäkerhet i tillståndsprocesserna som riskerar att hämma utvecklingen i den svenska gruvnäringen.

Myndigheternas roll vid tillståndsprocesser

Fredrik Olovsson m.fl. (S) föreslår i motion 2023/24:2633 yrkande 5 ett tillkännagivande om att myndigheter under en tillståndsprocess ska arbeta rådgivande och lösningsorienterat. Motionärerna påpekar att byråkratiska hinder komplicerar processerna och gör dem långsamma.

Bakgrund och pågående arbete

Tillkännagivande om tillståndsprocesser

Våren 2023 beslutade riksdagen om ett tillkännagivande om att regeringen ska vidta åtgärder för att myndigheterna i samband med tillståndsprocesser bör arbeta mer rådgivande och lösningsorienterat än tidigare (bet. 2022/23:NU13, rskr. 2022/23:160). I budgetpropositionen för 2024 (prop. 2023/24:1, utg.omr. 24 Näringsliv) redovisar regeringen att den i juni 2023 tillsatte en utredning för att förenkla och förkorta miljötillståndsprövningen enligt miljöbalken genom att göra den mer flexibel, effektiv och förutsebar (dir. 2023:78, se vidare längre fram i betänkandet). Utredningen ska redovisa sitt uppdrag den 15 december 2024. Regeringen anger att tillkännagivandet inte är slutbehandlat.

EU:s förordning om kritiska råmaterial

Den svenska gruvindustrin är betydelsefull för EU. Exempelvis kom drygt 90 procent av EU:s järnmalmproduktion under 2020 från Sverige. Sverige står också för en betydande del av bly- och zinkproduktionen i unionen. Sverige bidrar även med en stor del av produktionen av guld, silver och koppar.

Den 3 september 2020 presenterade kommissionen meddelandet Resiliens för råvaror av avgörande betydelse (COM(2020) 474). Syftet med meddelandet var att staka ut vägen mot ökad trygghet och hållbarhet, och därmed bidra till ekonomisk återhämtning och långsiktig omställning i linje med gröna given, kommissionens handlingsplan för cirkulär ekonomi och EU:s industristrategi. I meddelandet presenterade kommissionen en förteckning över 30 kritiska råvaror som anges som mycket viktiga för EU:s tillväxt och förknippade med hög försörjningsrisk, som t.ex. avvikelser i fråga om tillgång till litium och kobolt och deras leveranskedjor.

I mars 2023 presenterade kommissionen ett förslag till förordning om kritiska råmaterial (European Critical Raw Materials Act, CRMA). Förslagets övergripande målsättning är att säkerställa EU:s tillgång till säker och hållbar försörjning av kritiska råmaterial, och förslaget syftar till att stärka de olika stegen längs hela värdekedjan, inklusive prospektering och kraftigt ökad återvinning.

Förslaget innehöll åtgärder för att stärka EU:s tillgång till hållbart producerade råmaterial och sätter upp riktmärken för ökad kapacitet inom EU när det gäller utvinning, förädling, återvinning och diversifiering av import. Kommissionens förslag inkluderar även åtgärder som nationella program för grundläggande geologisk kartläggning och för att utveckla cirkulariteten på råmaterialmarknaderna samt bestämmelser för att minska det ekologiska fotavtrycket. Förslaget ska också förbättra EU:s förmåga att övervaka och minimera risker relaterade till hållbar försörjning av kritiska råmaterial och säkerställa den fria rörligheten av sådana råmaterial på den inre marknaden.

När det gäller tillståndprocesser bör det nämnas att förslaget innefattar en gemensam kontaktpunkt. Innebörden är att varje medlemsstat – i enlighet med de olika administrativa systemen – kommer att kunna utse en eller flera gemensamma kontaktpunkter på den nivå de beslutar (lokal, regional eller nationell) och för de olika leden i värdekedjan (gruvdrift, förädling och materialåtervinning).

Förslaget syftar också till att förkorta tiden för tillståndsförfarandet. Tillståndprocessen bör sammanlagt inte ta längre tid än 27 månader för utvinningsprojekt och 15 månader för förädlings- och materialåtervinningsprojekt.

Regeringen remitterade kommissionens förslag under mars–april 2023 och rådet och Europaparlamentet behandlade förslaget parallellt. Förhandlingar mellan rådet, Europaparlamentet och kommissionen (s.k. trilogförhandlingar) genomfördes sedan under hösten 2023. En informell överenskommelse nåddes mellan dessa parter i november 2023, och den 12 december 2023 antogs förordningen slutligt av Europaparlamentet. Under första kvartalet 2024 kommer förordningen att översättas och textgranskas. Den träder sedan i kraft 20 dagar efter publicering i Europeiska unionens officiella tidning, och detta kan förväntas senare under våren 2024. Beredning av frågor kopplade till förordningen pågår inom Regeringskansliet och det är ännu inte klarlagt exakt vilka åtgärder som föranleds av förordningen i Sverige.

Natura 2000-tillstånd

Våren 2021 riktade riksdagen ett tillkännagivande till regeringen om tillståndprocesserna för gruv- och mineralnäringen och Natura 2000-tillståndens roll i samband med den prövningen (bet. 2020/21:NU16, rskr. 2020/21:257). I sitt ställningstagande anförde utskottet att regeringen så snart som möjligt bör återkomma med förslag som innebär att det görs tydligt att prövningen i de fall det krävs ett Natura 2000-tillstånd ska göras i samband med prövningen av tillstånd enligt miljöbalken.

Regeringskansliet beslutade den 2 maj 2022 att tillkalla en utredare (rådmannen Inge Karlström) med uppdraget att utreda frågan om prövning av Natura 2000-tillstånd vid ansökan om bearbetningskoncession enligt minerallagen. I februari 2023 överlämnades departementspromemorian Natura 2000-tillstånd vid ansökan om bearbetningskoncession enligt minerallagen (Ds 2023:5). I promemorian föreslås lagändringar som innebär att prövningen av ett Natura 2000-tillstånd, i de fall ett sådant krävs, ska göras i samband med prövningen av en ansökan om tillstånd enligt miljöbalken och inte i samband med prövningen av en ansökan om bearbetningskoncession enligt minerallagen. I promemorian anfördes bl.a. att detta bedöms minska risken för att Natura 2000-prövningen inte motsvarar de krav som anges i EU-domstolens rättspraxis. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2024.

I maj 2023 skickades promemorian ut på remiss med sista svarsdatum den 1 september 2023. Enligt regeringens propositionsförteckning för våren 2024

kommer en proposition med titeln Natura 2000-tillstånd vid ansökan om bearbetningskoncession enligt minerallagen att presenteras den 19 mars.

Utredning om en modern och effektiv miljöprövning

I juni 2022 presenterade regeringens särskilde utredare chefsrådmannen Peter Ardö Miljöprövningsutredningens betänkande Om prövning och omprövning – en del av den gröna omställningen (SOU 2022:33). Utredningens uppdrag var att se över det nuvarande systemet för miljöprövning. Syftet med utredningen var bl.a. att åstadkomma snabbare och enklare prövningsprocesser, samtidigt som ett bibehållet miljöskydd säkerställs.

Utredningens generella slutsats var att den samlade prövningstiden behöver minska, att toppar i handläggningstider behöver kapas samt att processerna kan bli mer effektiva och förutsägbara för att stimulera grön omställning. Utredningen lämnade ett antal förslag som syftar till att göra prövningsprocesserna snabbare och enklare utan ett försämrat miljöskydd. Utredningens betänkande remitterades med uppmaning om svar senast den 31 oktober 2022.

I det s.k. Tidöavtalet, som offentliggjordes i mitten oktober 2022, anfördes att delar av Miljöprövningsutredningens förslag ska genomföras. För samarbetsprojektet Klimat och energi framhålls dock att ytterligare en utredning ska tillsättas för att förenkla och förkorta miljötillståndsprövningen enligt miljöbalken.

Den 8 juni 2023 beslutade regeringen sedermera om direktiv till en särskild utredare (dir. 2023:78) och i slutet av samma månad utsågs huvudsekreteraren och tidigare bygglovschefen Camilla Adolfsson till särskild utredare.

Enligt kommittédirektivet ska utredaren bl.a.

- utreda hur det svenska regelverket kan förändras i syfte att Sverige inte ska ställa högre eller överlappande krav i förhållande till vad de relevanta EU-regelverken kräver, särskilt i fråga om processuella krav och i fråga om möjligheten att nyttja de undantag från ordinarie krav som finns
- utreda om tillståndsprövningen enligt miljöbalken bör delas upp på andra sätt än i dag
- utreda och ta fram förslag på hur förutsebarheten kan öka i tillståndsprövsprocessen, genom bl.a. tydligare regler för innehållet i ansökan och hur prövningen ska avgränsas.

Uppdraget ska redovisas senast den 15 december 2024.

Om tillståndsprövsprocesser i regeringens klimathandlingsplan

Den 21 december 2023 presenterade regeringen den handlingsplan som ska vägleda arbetet med att nå klimat- och miljömålen under de kommande fyra åren (skr. 2023/24:59). Regeringen konstaterar bl.a. att klimatomställningen innebär att nya verksamheter etablerar sig och behöver tillstånd samtidigt som många etablerade verksamheter behöver söka nya eller ändrade tillstånd med anledning av ny teknik, nya bränslen eller nya råvaror. En viktig faktor som

avgör omställningstakten är tiden för framtagande och prövning av en ansökan om tillstånd. Som ett led i detta arbete gör regeringen bl.a. bedömningen att processen för prospektering och utvinning av koncessionsmineral bör effektiviseras och göras mer förutsebar.

I anslutning till detta konstaterar regeringen att för att Sverige även i fortsättningen ska stå stark som gruvnation och kunna växa är det viktigt att skapa gynnsamma förutsättningar för gruv- och mineralnäringen. Sverige har stora möjligheter att bidra med goda tillgångar till material och ett stort kunnande.

I klimathandlingsplanen anger regeringen också att systemet för miljöprövning bör förändras för att möjliggöra kortare, mer förutsebara och effektivare tillståndsprocesser.

Miljö- och jordbruksutskottet kommer att bereda regeringens skrivelse tillsammans med eventuella följdmotioner senare under våren 2024.

SGU:s näringslivsfrämjande arbete

Under 2023 redovisade SGU på uppdrag av regeringen vilka insatser myndigheten har genomfört för att utveckla arbetssätt för att systematiskt samla in och fördjupa myndighetens kunskap om hinder för etablering och hållbar tillväxt inom myndighetens ansvarsområde (RR 2023:03) samt lämnade förslag på åtgärder som kan genomföras 2024. SGU föreslår bl.a. insatser för att öka takten med att utse riksintressen, insatser för att möta nya EU-krav om klassificering och nationella prospekteringsprogram och om insatser som möjliggör ett förbättrat tillhandahållande av geologisk information, utvecklade digitala tjänster och utökad service. Uppdraget fortlöpte under 2023 och SGU ska senast den 1 mars 2024 redovisa vilka insatser myndigheten har genomfört med anledning av uppdraget.

Det kan även nämnas att SGU som ett operativt mål i sin verksamhetsplan för 2024–2026 anger att de regelverk och styrmedel som myndigheten ansvarar för förenklar och effektiviserar för företag och medborgare samt att SGU har en utvecklad kommunikation för att förbättra förutsättningarna för hållbar tillväxt och företagande inom sektorn för nyttjande av Sveriges mineralresurser.

I regleringsbrevet för 2024 har SGU fått i uppdrag att i en årlig särskild rapport fram t.o.m. 2026 till Regeringskansliet senast den 15 mars bl.a. redovisa vilka förenklingsåtgärder myndigheten har vidtagit för att minska företagens regelbörda och administrativa kostnader samt förbättra bemötande och service gentemot företagen, myndighetens fortsatta utvecklingsbehov, hinder och möjligheter i förenklingsarbetet samt effekter för företag. Slutredovisningen av uppdraget ska även innehålla en fördjupad analys av de åtgärder som har vidtagits och effekter för företag samt myndighetens förslag på fortsatta insatser inom förenklingsarbetet.

Effektivare miljöprövningsprövningsprocesser

Naturvårdsverket fick i regleringsbrevet för 2022 i uppdrag att utvärdera hur myndigheten arbetar med att komma in tidigt i processer i enlighet med 3 § förordningen (2012:989) med instruktion för Naturvårdsverket (Naturvårdsverkets instruktion). Vidare bestod uppdraget i att myndigheten ska utveckla effektiva och förutsägbara metoder och samverkansformer för genomförandet av myndighetens uppgift enligt 3 §. Uppdraget redovisades sedermera i en skrivelse i slutet av januari 2023 (Naturvårdsverkets arbete med miljöprocesser (NV-09917-21).

I regleringsbrevet för 2024 har Naturvårdsverket fått i uppdrag av regeringen att vidta de åtgärder i fråga om kommunikation, ändring av rutiner samt agerande vid samråd och förhandlingar som föreslås i den ovannämnda skrivelsen. Åtgärderna ska bidra till att öka investeringsviljan i Sverige, att stärka den svenska internationella attraktionskraften, beredskapen och resiliens mot störningar och att öka takten i arbetet med grön omställning. Naturvårdsverket ska också redovisa hur myndigheten i övrigt har arbetat för att tillståndsprövning och tillsynsvägledning enligt miljöbalken ska bli effektivare och mer förutsägbar. Myndigheten ska också ta fram ett utbildningskoncept riktat till länsstyrelser om tillståndsprövning av miljöfarlig verksamhet för att främja och säkerställa en god samt likartad handläggarkompetens i hela landet med kunskaper om miljölagstiftningens betydelse för industrin och olika branscher. Resultatet av åtgärderna ska redovisas till Regeringskansliet senast den 31 oktober 2024.

Regeringsprövningsutredningen

I april 2022 tillsatte regeringen en särskild utredare (kammarrättsrådet Eva Östman Johansson) med uppdraget att se över regeringens roll som prövningsmyndighet i en modern och effektiv miljöprövning (dir. 2022:26, dir. 2023:69 och dir. 2023:118). Den s.k. Regeringsprövningsutredningens uppdrag innefattar bl.a. att utreda om det är lämpligt att ändra nuvarande beslutsordning för vissa ärenden på miljöområdet så att en förvaltningsmyndighet eller domstol prövar ärendena i stället för regeringen. Vidare ska utredningen se över när under tillståndsprövningsprocessen som regeringen ska kunna förbehålla sig att pröva om en verksamhet kan tillåtas enligt miljöbalken.

I maj 2023 utvidgades uppdraget och utredningstiden förlängdes. Uppgifter som tillkom var bl.a. att analysera, överväga och om lämpligt föreslå under vilka ytterligare omständigheter som regeringen bör ha möjlighet att pröva frågor om tillstånd enligt miljöbalken. Vidare ska utredaren analysera och föreslå ett genomförande som möjliggör införande av vissa undantag från bestämmelserna i Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/92/EU av den 13 december 2011 om bedömning av inverkan på miljön av vissa offentliga och privata projekt (det s.k. MKB-direktivet).

I september 2023 förlängde regeringen utredningstiden ytterligare med inberörden att den ska redovisas senast den 5 februari 2024.

Om miljöprövningar i budgetpropositionen för 2024

I budgetpropositionen för 2024 konstaterar regeringen att flera myndigheter har fått i uppdrag att bidra till att miljöprövningen fungerar på ett tillfredsställande sätt. Utöver pågående processer och uppdrag som gäller tillståndsprövning och tillsyn gör regeringen bedömningen att det kommer att krävas ytterligare åtgärder för att möjliggöra snabbare och effektivare tillståndprocesser och en effektivare och enhetligare tillsyn.

Regeringen konstaterar att svenska företag ser dagens tillståndprocesser som ett hinder för att ställa om sina verksamheter, vilket regeringen säger sig vilja förändra. I syfte att möta näringslivets behov och bidra till klimatomställningen aviserade regeringen avsikten att genomföra delar av förslag som lämnats av den ovan refererade Miljöprövningsutredningen (SOU 2022:33). Vidare angav regeringen att det vid den aktuella tidpunkten alltjämt pågick beredning av Klimaträttsutredningens slutbetänkande (SOU 2022:21). Därutöver påminde regeringen om att den har beslutat om en ny utredning, Förenklade och förkortade tillståndprocesser enligt miljöbalken (dir. 2023:78), och om tilläggsdirektiv till Regeringsprövningsutredningen (dir. 2023:69).

Regeringen förslög också ökade förvaltningsanslag till ett antal myndigheter som är involverade i miljötillståndsprövningen, vilket ansågs ge de berörda myndigheterna bättre förutsättningar att arbeta effektivt med såväl miljötillståndsprövningarna som miljötillsynen.

Aviserad proposition om en mer effektiv miljöprövning

Enligt regeringens propositionsförteckning för våren 2024 kommer en proposition med titeln Steg på vägen mot en mer effektiv miljöprövning att presenteras den 19 mars 2024.

Länsstyrelsernas roll i miljöprövningen

I regleringsbrevet för 2024 har länsstyrelserna fått i uppdrag att vidta åtgärder som gör tillståndsprövningen enligt miljöbalken mer effektiv och förutsebar och som kortar handläggningstiderna. Länsstyrelserna ska också utveckla sitt arbete med att förenkla för verksamhetsutövarna i tillståndsprövningen och därmed öka näringslivets konkurrenskraft och främja den industriella klimatomställningen. Det anges att insatserna bör utgå från det arbete som har påbörjats genom tidigare regleringsbrevsuppdrag om effektivitet och enhetlighet i prövningsverksamheten. Länsstyrelsen i Västra Götalands län ska samordna uppdraget och redovisningen. Uppdraget ska delredovisas senast den 31 december 2024 och en samlad slutredovisning ska lämnas till Regeringskansliet senast den 29 december 2025.

Tidigare riksdagsbehandling

Samtliga de tre yrkanden som är aktuella i detta avsnitt behandlades av riksdagen så sent som våren 2023 (bet. 2022/23:NU13). Vid det tillfället avstyrkte

utskottet yrkandena, bl.a. med hänvisning till att tillståndsprocesserna för gruv- och mineralnäringen varit föremål för tillkännagivanden från riksdagen. Vidare konstaterade utskottet att regeringen hade tillsatt olika utredningar som ska se över reglerna för tillståndsprövningen, och att tillkännagivandena vid tillfället inte var slutbehandlade. Utskottet sa sig utgå från att regeringen återkommer till riksdagen med förslag om att få till stånd effektivare och modernare tillståndsprocesser och såg mot den bakgrunden inget behov av något ytterligare tillkännagivande på detta tema.

Förslag om prövningen av Natura 2000-tillstånd avstyrktes med hänvisning till att frågan nyligen hade utretts och att utredningens förslag vid tillfället bereddes inom Regeringskansliet.

Ett förslag om att myndigheter under en tillståndsprocess ska arbeta rådgivande och lösningsorienterat utmynnade i det tillkännagivande till regeringen med den innebörd som har redovisats tidigare i betänkandet. Utskottet påpekade bl.a. att brister i underlag m.m. hos såväl sökande företag som myndigheter som leder till att tillståndsgivningen drar ut på tiden bör motverkas.

Utskottets ställningstagande

Inledning

Utskottets ställningstagande redovisas under följande rubriker:

- Snabbare och enklare tillståndsprocesser
- Natura 2000-tillstånd
- Myndigheternas roll vid tillståndsprocesser.

Snabbare och enklare tillståndsprocesser

Sveriges berggrund innehåller mängder av värdefulla metaller och mineral som är och kommer att vara allt viktigare för en framgångsrik och hållbar tillväxt inte bara i vårt land utan också i många andra delar av världen, inte minst i Europa. Utmaningarna på klimatområdet, ett alltmer spänt säkerhetspolitiskt läge och en strävan mot oberoende av import av viktiga råvaror från länder med tvivelaktiga naturmiljö- och arbetsmiljöförhållanden gör trycket på en ökad svensk utvinning allt större. I det läget är det särskilt olyckligt om oständliga byråkratiska processer sätter käppar i hjulen för de som vill bidra till en positiv utveckling på området.

Mot denna bakgrund ser utskottet positivt på att både den förra och den nuvarande regeringen har vidtagit olika åtgärder som helt eller delvis har haft som syfte att förenkla och effektivisera de olika prövningsprocesser som föregår den typ av verksamhet som regleras i minerallagen. Utöver de redan slutredovisade utredningarna Miljöprövningsutredningen och Klimaträttsutredningen pågår för närvarande den s.k. Regeringsprövningsutredningen och den utredning som regeringen tillsatte i juni 2023, där de sistnämnda syftar till att förenkla och förkorta miljötillståndsprövningen enligt miljöbalken genom att göra den mer flexibel, effektiv och förutsebar. Även i den klimathandlingsplan

som presenterades i december 2023 anger regeringen att systemet för miljöprövning bör förändras för att möjliggöra kortare, mer förutsebara och effektiva tillståndprocesser.

När det gäller det som tas upp i en motion om att de som söker tillstånd ska ha så få motparter som möjligt vill utskottet hänvisa till att förslag om det som emellanåt brukar betecknas one-stop-shop finns med i EU:s förordning om kritiska råmaterial (CRMA) som beslutades om i december 2023 och som väntas börja gälla senare under 2024. Förordningen ställer också krav på att tillståndprocesserna inte får ta längre tid än ett visst antal månader, beroende på vilken typ av projekt som avses. Vilka eventuella åtgärder som förordningen kan komma att kräva i Sverige när den träder i kraft analyseras för närvarande inom Regeringskansliet.

Utskottet vill i detta sammanhang också erinra om att SGU har fått i uppdrag av regeringen att årligen redovisa vilka förenklingsåtgärder myndigheten har vidtagit för att minska företagets regelbörda och administrativa kostnader samt förbättra bemötande och service gentemot företagen, myndighetens fortsatta utvecklingsbehov, hinder och möjligheter i förenklingsarbetet samt effekter för företag. Även länsstyrelserna har fått i uppdrag att utveckla sitt arbete med att förenkla för verksamhetsutövarna i tillståndprocessen och därmed öka näringslivets konkurrenskraft och främja den industriella klimatomställningen.

Utöver detta vill utskottet även påminna om att regeringen i sin propositionsförteckning för våren 2024 anger att en proposition med titeln Steg på vägen mot en mer effektiv miljöprövning är utlovad till den 19 mars 2024.

Sammantaget är det utskottets uppfattning att det pågår ett flertal processer som alla syftar till att förenkla och effektivisera de prövningsprocesser som föregår de verksamheter som regleras i minerallagen. Mot den bakgrunden ser utskottet inte någon anledning att tillstyrka förslaget om ett tillkännagivande om behovet av regelförenkling beträffande tillståndprocesser.

Därmed avstyrks motionsyrkandet.

Natura 2000-tillstånd

Frågan om när en Natura 2000-prövning ska genomföras och huruvida ett Natura-2000-tillstånd är ett villkor för att bergmästaren ska kunna bevilja en bearbetningskoncession utreddes under 2023. Utredningen var ute på remiss under hösten 2023 och enligt regeringens propositionsförteckning för våren 2024 kommer en proposition med titeln Natura 2000-tillstånd vid ansökan om bearbetningskoncession enligt minerallagen att överlämnas till riksdagen den 19 mars 2024. Utskottet finner mot bakgrund av detta ingen anledning för riksdagen att föregripa den utlovade propositionen. Förslaget om ett tillkännagivande om Natura 2000-prövningen som återfinns i en av motionerna bör alltså avslås av riksdagen.

Därmed avstyrks motionsyrkandet.

Myndigheternas roll vid tillståndsprocesser

Utskottet kan inledningsvis konstatera att riksdagen så sent som våren 2023 ställde sig bakom ett motionsyrkande likalydande med det nu aktuella och riktade ett tillkännagivande till regeringen om att myndigheterna i samband med tillståndsprocesser bör arbeta mer rådgivande och lösningsorienterat (bet. 2022/23:NU13).

Regeringen har därefter redovisat att den har tillsatt en utredning för att förenkla och förkorta miljö tillståndsprövningen enligt miljöbalken genom att göra prövningen mer flexibel, effektiv och förutsebar. Utredningen ska redovisa sitt uppdrag i december 2024 och regeringen har angett att tillkännagivandet således inte är slutbehandlat.

Utskottet ser med hänvisning till det anförda ingen anledning för riksdagen att upprepa samma uppmaning till regeringen.

Därmed avstyrks motionsyrkandet.

Vissa frågor om utvinning

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden som gäller frågor om utvinning av uran och vissa fossila bränslen. Utskottet hänvisar bl.a. till frågor med koppling till uran kan komma att beröras i den mineralstrategi som regeringen har utlovat och till en pågående utredning som bl.a. ska se över vilka de inhemska tillgångarna på kol, olja och naturgas är och vad som skulle krävas för att nyttja dessa vid en frestida kris eller höjd beredskap.

Jämför reservation 3 (C), 4 (SD) och 5 (V, MP).

Motionerna

Utvinning av uran

I kommittémotion 2023/24:432 av Tobias Andersson m.fl. (SD) yrkande 17 begärs ett tillkännagivande om att det återigen ska vara tillåtet enligt miljöbalken med gruvdrift för att utvinna uran. Motionärerna anser att förbudet är ideologiskt grundat och onödigt eftersom det inte har förekommit någon brytning av uran annat än i samband med utvinning av andra metaller. Motionärerna anser att som kärnkraftsnation bör Sverige tillåta prospektering och brytning av uran under kontrollerade former. Vidare betonar de att förbudet mot att bryta uran försvarar prospektering efter och utvinning av sådana innovationskritiska metaller som ofta förekommer tillsammans med uran. I yrkande 18 efterfrågas ett tillkännagivande om att det ska vara möjligt att ge tillstånd till brytning, provbrytning, bearbetning och fysikalisk eller kemisk anrikning av uran för att använda uranets fossila egenskaper.

I kommittémotion 2023/24:2453 av Rickard Nordin m.fl. (C) yrkande 93 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör se över möjligheten att tillåta uranutvinning ur biprodukter från annan gruvdrift. Som motiv anför motionärerna att ju mer av materialet från gruvbrytningen som kan återanvändas, desto bättre ur ett cirkulärt perspektiv.

Övrigt om förbud mot utvinning

I kommittémotion 2023/24:432 av Tobias Andersson m.fl. (SD) yrkande 19 föreslås ett tillkännagivande till regeringen om att häva förbudet mot utvinning av kol, olja och naturgas och även de skärpta reglerna för utvinning ur alunskiffer. Motionärerna förespråkar inte brytning, utvinning eller bruk av fossila bränslen men menar att förbudet är onödigt och olyckligt mot bakgrund av det försämrade säkerhetspolitiska läget och för att det försvårar möjligheterna att trygga den svenska energiförsörjningen även i kristider.

I kommittémotion 2023/24:1526 föreslår Linus Lakso m.fl. (MP) att riksdagen ska rikta ett tillkännagivande till regeringen om att Sverige ska verka på global nivå för ett nedrustningsavtal för fossila bränslen. Motionärerna anför att ett stopp för nyexploatering och en snabb utfasning av produktionen av fossila bränslen är helt nödvändigt för att nå Parisavtalets mål om att hålla den globala uppvärmningen till maximalt 1,5 grader.

Linus Lakso m.fl. (MP) föreslår i motion 2023/24:1887 ett tillkännagivande om ett nationellt förbud mot utvinning ur alunskiffer eftersom de menar att brytning av alunskiffer och utvinning av t.ex. uran eller skifferolja ur alunskiffer alltid ger skador på natur och samhällen.

Bakgrund och pågående arbete

Anmälnings- eller tillståndspliktig verksamhet enligt miljöbalken

Enligt 9 kap. 6 § miljöbalken får regeringen utfärda föreskrifter om att det ska vara förbjudet att anlägga eller bedriva miljöfarlig verksamhet utan tillstånd eller innan en anmälan har gjorts. Även om det inte krävs något tillstånd får tillsynsmyndigheten i det enskilda fallet förelägga en verksamhetsutövare att ansöka om tillstånd om verksamheten medför risk för betydande föroreningar eller andra betydande problem för människors hälsa och miljön. I miljöprövningsförordningen (2013:251) anges vilka verksamheter som kräver tillstånd från miljödomstolen eller länsstyrelsen eller där en anmälan ska göras till tillsynsmyndigheten.

För gruvdrift eller en gruvanläggning för brytning av malm, mineral eller kol krävs vanligen tillstånd från miljödomstolen (4 kap. miljöprövningsförordningen). En väsentlig del av tillståndsprövningen handlar om hantering och deponering av avfall från gruvverksamheten. Så kallad provbrytning kräver tillstånd från länsstyrelsen. Mineralutvinning kräver dessutom ofta tillstånd

enligt 11 kap. miljöbalken (vattenverksamheter), för att avleda vatten eller för att uppföra dammar.

Förbud mot utvinning av uran

Våren 2018 biföll riksdagen förslagen i regeringens proposition Förbud mot utvinning av uran (prop. 2017/18:212, bet. 2017/18:NU13, rskr. 2017/18:277). Riksdagens beslut innebär att ett förbud mot utvinning av uran började gälla den 1 augusti 2018. Enligt 9 kap. 6 § i miljöbalken får tillstånd inte ges till gruvdrift eller gruvanläggning för brytning, provbrytning, bearbetning eller fysikalisk eller kemisk anrikning av uranhaltigt material om gruvdriften eller gruvanläggningen utgör en kärnteknisk anläggning som kräver tillstånd. Om syftet är att använda uranets fissila egenskaper (dvs. uranets förmåga att upprätthålla en nukleär kärnreaktion) får tillstånd inte heller ges till brytning, provbrytning, bearbetning eller fysikalisk eller kemisk anrikning av uran som sker i samband med primär eller sekundär utvinning av annat mineral. Om syftet med uranbrytning är att utnyttja uranets fissila egenskaper är det därmed t.ex. inte möjligt att bryta uran tillsammans med vanadin om uranet inte förekommer i låga halter. Det är inte heller möjligt att utvinna uran ur en biprodukt eller avfall från gruvverksamhet för att använda uranets fissila egenskaper. Däremot är brytning, provbrytning, bearbetning eller fysikalisk eller kemisk anrikning av uran där syftet inte är att använda uranets fissila egenskaper tillåten. Gruvverksamhet som avser järnmalm, basmetaller, sällsynta jordartsmetaller eller andra mineral där mineralet bryts, bearbetas eller fysikaliskt eller kemiskt anrikas för andra ändamål än för att använda uranets fissila egenskaper omfattas inte av förbudet.

Riksdagen beslutade också om en ändring i minerallagen (1 kap. 1 §) med innebörden att uran inte längre klassas som ett koncessionsmineral.

Skriftlig fråga om uranbrytning

Den 29 september 2023 ställde Tobias Andersson (SD) en skriftlig fråga (fr. 2023/24:60) till statsrådet Ebba Busch om huruvida hon avsåg att verka för att inkludera uran i den mineralstrategi som regeringen då nyligen hade aviserat i budgetpropositionen för 2024 (prop. 2023/24:1, utg.omr. 24 Näringsliv).

I sitt svar påpekade statsrådet att det är för tidigt att svara på frågan om huruvida uran kommer att inkluderas i mineralstrategin. Hon noterade dock att det rådande förbudet mot uranbrytning även får konsekvenser för möjligheten att bryta andra metaller och mineral som behövs för klimatomställningen eftersom de ofta hittas tillsammans och att det därför är angeläget att förbudet mot utvinning av uran utvärderas, vilket också var något som framhölls i den proposition (prop. 2017/18:212) som låg till grund för förbudet. Ett i stort sett likalydande svar gav statsrådet Ebba Busch även i en interpellationsdebatt (ip. 2023/24:86) den 7 november 2023 efter att frågan denna gång hade lyfts av

Eric Palmqvist (SD). I debatten underströk statsrådet också att hon inte är tveksam till uranbrytning, utan positivt inställd till.

Förbud mot utvinning av kol, olja och naturgas

Våren 2022 antog riksdagen regeringens förslag till lagändringar i propositionen Förbud mot utvinning av kol, olja, naturgas och skärpta regler för utvinning i alunskiffer (prop. 2021/22:150, bet. 2021/22:NU23, rskr. 2021/22:329). Regeringens förslag gällde ändringar i miljöbalken och minerallagen med innebörden att det infördes ett förbud mot utvinning av stenkol, brunkol, råolja, skifferolja och naturgas samt skärpta regler för utvinning i alunskiffer. Lagändringarna började gälla den 1 juli 2022.

Skriftlig fråga om utvinning av kol, olja och naturgas

Den 25 september 2023 ställde Tobias Andersson (SD) en skriftlig fråga (fr. 2023/24:35) om huruvida statsrådet Romina Pourmokthari avser att vidta åtgärder för att reversera förbudet mot utvinning av kol, olja, naturgas och de skärpta reglerna för utvinning av alunskiffer. Som motivering anförde frågeställaren bl.a. att förbudet kan försämra förutsättningarna för totalförsvaret, att användningen av fossila bränslen kommer att fortsätta i Sverige under en lång tid framöver och att det därför bör finnas en möjlighet till inhemsk utvinning, inte minst mot bakgrund av det försämrade geopolitiska läget.

Frågan besvarades av statsrådet Ebba Busch som hänvisade till den pågående utredningen Ökad försörjningsberedskap för varor och tjänster från industrin (dir. 2022:72 och 2022:139). En särskild utredare (Pär Malmberg, överstelöjtnant i reserven tillika doktorand vid Handelshögskolan) ska bl.a. se över vilka de inhemska tillgångarna på kol, olja och naturgas är och vad som skulle krävas för att nyttja dessa vid en frestida kris eller höjd beredskap. Utredningen ska redovisa sitt uppdrag senast den 31 oktober 2024.

Globalt nedrustnings- eller ickespridningsavtal om fossila bränslen

I en av motionerna nämns något som skulle kunna betecknas som ett ickespridningsavtal för fossila bränslen. Ett sådant avtal har diskuterats internationellt under ett par år, bl.a. inför och under FN:s miljökonferens Stockholm + 50 i juni 2022. Europaparlamentet antog en resolution inför FN:s klimattoppmöte i Egypten 2022 (COP 27) där man uppmuntrade parterna att arbeta för att utveckla ett sådant avtal.

Inför och under klimattoppmötet i Dubai i december 2023 (COP 28) anslöt sig Sverige till ett åttiotal initiativ och deklARATIONER för stärkt globalt klimatarbete. Ett antal av dessa fokuserar på utfasning av fossila bränslen. Förslag om ett globalt nedrustningsavtal för fossila bränslen lyftes även av flera civilsamhällsaktörer, inklusive svenska, under och inför COP 28, men var inget som förhandlades under konferensen. Ett fåtal länder berörde dock frågan på olika sätt under mötet. Under konferensen fokuserade man emellertid på att få

till beslut om att ställa om från fossila bränslen. Enligt uppgift från Regeringskansliet drev Sverige och EU på för ambitiösa skrivningar om en utfasning av sådana bränslen.

Utvinning av och ur alunskiffer

Våren 2022 beslutade riksdagen om att införa ett lämplighetskrav i mineralagen för den som ansöker om bearbetningskoncession för utvinning av koncessionsmineral i alunskiffer (prop. 2021/22:150, bet. 2021/22:NU23, rskr. 2021/22:329). Enligt 4 kap. 2 § mineralagen får koncession för bearbetning av koncessionsmineral i alunskiffer efter lagändringens ikraftträdande endast beviljas den som visar att den är lämplig att bedriva sådan bearbetning. I propositionen påpekade regeringen att utvinning i alunskiffer är förenad med betydande miljörisker. Regeringen ansåg därför att lämplighetsbedömningen, utöver sökandens förmåga och avsikt att bearbeta fyndigheten så som den framgår av malmbevisningen¹, även bör innefatta en bedömning av sökandens lämplighet i övrigt att bearbeta fyndigheten.

Lagändringarna trädde i kraft den 1 juli 2022.

Tidigare riksdagsbehandling

Liknande yrkanden som i motion 2023/24:432 (SD) om att tillåta uranbrytning och att på olika sätt bearbeta uran eller använda dess specifika egenskaper behandlades av utskottet våren 2023 (bet. 2022/23:NU13). Utskottet konstaterade att det råder olika uppfattning inom utskottet om förbudet mot utvinning av uran. Dock ansåg utskottet inte att det fanns skäl för riksdagen att rikta ett tillkännagivande till regeringen med anledning av de då aktuella motionerna. Dessa avstyrktes således.

Även den nu aktuella motionen 2023/24:1887 (MP) om utvinning av alunskiffer avstyrktes i snarlik version av utskottet våren 2023 (bet. 2022/23:NU13). Utskottet konstaterade att det sedan 2022 ställs lämplighetskrav på den som vill bearbeta fyndigheter av alunskiffer. Med hänvisning till att utvinning ur alunskiffer således redan är begränsad och att denna begränsning är förhållandevis nytillkommen såg utskottet inga skäl till ett tillkännagivande enligt förslaget i motionen.

Förslaget om ett globalt nedrustningsavtal avseende fossila bränslen avstyrktes också av utskottet våren 2022 (bet. 2021/22:NU20).

¹ En förutsättning för att beviljas bearbetningskoncession är att den sökande kan visa att fyndigheten sannolikt kan tillgodogöras ekonomiskt (4 kap. 2 § mineralagen). Detta är den s.k. malmbevisningen. Endast mineral eller bergarter som innehåller ett värdefullt ämne i tillräckligt hög koncentration och i lämplig form för en ekonomiskt lönsam utvinning omfattas av begreppet malmer.

Utskottets ställningstagande

Inledning

Utskottets ställningstagande redovisas under följande rubriker:

- Utvinning av uran
- Övrigt om förbud mot utvinning.

Utvinning av uran

Sedan den 1 augusti 2018 råder förbud mot utvinning av uran i Sverige. Utskottet kan konstatera att har skett en del omvälvande förändringar i omvärlden sedan förbudet infördes, bl.a. det energi- och säkerhetspolitiska läget efter Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina har förändrat synen på och behovet av förändringar av energimixens sammansättning i många av Europas länder, inklusive i Sverige. Kärnkraften har på många håll pekats ut som en fossilfri produktionsresurs som inte bara kan bidra till att mildra hoten mot klimatet utan även minska beroendet av import av fossila bränslen från Ryssland. I Sverige har lagstiftningen om nya kärnkraftsetableringar nyligen lättats upp och produktion av kärnenergi baseras som bekant på klyvning av atomkärnor av grundämnet uran.

Om kärnkraften på sikt kommer att byggas ut i Europa, kan det enligt utskottets uppfattning vara motiverat för Sverige att överväga att se över de nuvarande begränsningarna i lagstiftningen när det gäller utvinning av uran i landet. Möjligheterna till nationell självförsörjning av uran kan vara mycket betydelsefulla i ett osäkert omvärldsläge och eftersom Sveriges urantillgångar dessutom är jämförelsevis stora i ett EU-perspektiv, skulle detta också vara ett viktigt bidrag till hela unionens framtida energiförsörjning.

Ett ytterligare skäl för att det kan vara motiverat att se över den aktuella lagstiftningen är att begränsningar kring uranutvinning riskerar att hämma möjligheten att bryta andra metaller och mineral som behövs för klimatomställningen eftersom de ofta hittas tillsammans. Här noterar utskottet att regeringen i den proposition som låg till grund för uranbrytningsförbudet mot denna bakgrund framhöll vikten av att de aktuella bestämmelserna utvärderas. Någon sådan utvärdering har emellertid ännu inte gjorts.

Avslutningsvis vill utskottet också påminna om den mineralstrategi som har utlovats av regeringen. Enligt utskottets bedömning kan det inte anses vara uteslutet att uranbrytningsförbudet kommer att beröras i denna strategi på ett eller annat sätt.

Med hänvisning till det anförda anser utskottet att det i nuläget inte finns skäl för riksdagen att ställa sig bakom förslag som innebär krav om att lagstiftningen om uranutvinning lättas upp.

Därmed avstyrks motionsyrkandena.

Övrigt om förbud mot utvinning

Sedan den 1 juli 2022 är det förbjudet att utvinna stenkol, brunkol, råolja, skifferolja och naturgas i Sverige, och reglerna för utvinning i alunskiffer har skärpts. Utskottet kan konstatera att omvärldsläget har förändrats drastiskt sedan dessa bestämmelser trädde i kraft, vilket bl.a. har inneburit att försörjningsberedskapsfrågor har hamnat i fokus på ett helt annat sätt än under åren innan den ryska invasionen av Ukraina. Av det skälet ser utskottet positivt på att det för närvarande pågår en utredning på temat ökad försörjningsberedskap för varor och tjänster och att denna utredning bl.a. ska se över vilka de inhemska tillgångarna på kol, olja och naturgas är och vilka förutsättningar som skulle krävas för att nyttja dessa vid en framtida kris eller höjd beredskap. Utredningen ska redovisa sitt uppdrag senast den 31 oktober 2024. Innan den utredningen har redovisat sina resultat och regeringen har tagit ställning till de eventuella förslag som presenteras med koppling till den här aktuella frågan, anser utskottet att det inte är motiverat för riksdagen att agera i linje med vad som föreslås i en av motionerna.

När det gäller förslaget om att regeringen ska verka för ett nedrustnings- eller ickespridningsavtal för fossila bränslen som tas upp i en motion vill utskottet påminna om att Sverige inför FN:s klimatkonferens i Dubai i december 2023 (COP 28) ställde sig bakom ett åttiotal initiativ och deklARATIONER för stärkt globalt klimatarbete. Ett antal av dessa fokuserar just på utfasning av fossila bränslen. Därtill har Sverige och EU drivit på under den nyssnämnda konferensen för att få till ambitiösa skrivningar i det globala klimatavtalet om en sådan utfasning. Konferensen resulterade i en överenskommelse där alla världens länder för första gången är överens om att ställa om från fossila bränslen. Enligt utskottets bedömning ger utfallet av konferensen i Dubai en god grund för att fortsätta diskussioner om och arbete med att ställa om från fossila bränslen. Samtidigt vill utskottet också hävda att flera element som skulle kunna tänkas utgöra en del av ett globalt nedrustningsavtal för fossila bränslen redan finns i det gällande globala klimatavtalet (Parisavtalet). Enligt utskottets uppfattning förefaller det tveksamt om utfasningen skulle gå snabbare med ett annat avtal, som producentländer därtill sannolikt inte skulle ansluta sig till. Det kan förmodas vara mer effektivt att fokusera på att uppmuntra avtalsparterna att uppfylla sina befintliga åtaganden än att sluta nya avtal med likartat eller möjligen t.o.m. mindre ambitiöst innehåll.

Därmed avstyrks motionsyrkandena.

Äganderätt och vissa frågor om ersättningar

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om äganderätt och ersättningar med koppling till mineralutvinning. Utskottet hänvisar bl.a. till att en parlamentarisk kommitté har i uppgift att se över frågor om vilka generella förutsättningar som bör gälla för att en inskränkning i egendomsskyddet ska vara godtagbar. Utskottet pekar också på att den utlovade mineralstrategin kan innehålla överväganden med koppling till äganderätts- och ersättningsfrågor.

Jämför reservation 6 (SD), 7 (V, MP), 8 (C), 9 (SD), 10 (S) och 11 (MP).

Motionerna

Mineralersättning

I kommittémotion 2023/24:432 yrkande 11 anför Tobias Andersson m.fl. (SD) att regeringen bör överväga en översyn av mineralersättningens utformning, nivå och fördelning. Motionärerna anser att mineralersättningen bör ligga på en nivå som inte hindrar nya investeringar i prospektering och gruvverksamhet. Samtidigt bör den garantera en rimlig avkastning till såväl markägare som staten.

I kommittémotion 2023/24:2492 av Elisabeth Thand Ringqvist m.fl. (C) yrkande 26 anføres att regeringen bör undersöka förutsättningarna för en höjning av mineralavgiften och att den del som tillfaller staten i stället bör gå till lokalsamhället. Detta skulle enligt motionärerna öka acceptansen för utvinning hos både markägarna och lokalbefolkningen så att Sverige och EU kan minska importberoendet av de innovationskritiska metaller och mineral som behövs i modern miljöteknik.

Linus Lakso m.fl. (MP) föreslår i motion 2023/24:1886 yrkande 1 ett tillkännagivande om att mineralavgiften bör höjas kraftigt. Förslaget motiveras med att avgiften är en av de lägsta i världen och med att det inte finns några förklarliga skillnader till detta.

Markägares rättigheter

I kommittémotion 2023/24:432 anför Tobias Andersson m.fl. (SD) yrkande 12 att regeringen bör se över markägares rättigheter som fordringsägare när det gäller mineralersättningen eftersom den i dag inte är en prioriterad fordran vid en eventuell konkurs.

Sten Bergheden (M) begär i motion 2023/24:617 ett tillkännagivande om att regeringen bör se över förutsättningarna för stärkt äganderätt i minerallagen utan att det försvårar utvecklingen av fler gruvor i Sverige.

Övriga frågor om ersättningar

I partimotion 2023/24:996, av Per Bolund m.fl. (MP) yrkande 82 anförs att en del av de ekonomiska vinsterna från gruvnäringen bör gå till lokalsamhället. Motionärerna anser att lokalsamhället därigenom kan involveras på ett positivt och konstruktivt sätt vid planeringen av gruvprojekt.

Amanda Lind m.fl. (MP) betonar också vikten av att lokalsamhällen involveras på ett konstruktivt sätt vid planering av gruvprojekt och att urfolks rättigheter respekteras och beaktas. I kommittémotion 2023/24:2446 yrkande 5 föreslår de ett tillkännagivande om att en ersättning för naturresurser bör införas.

I motion 2023/24:2633 yrkande 11 efterfrågar Fredrik Olovsson m.fl. (S) ett tillkännagivande om att en större andel av det värde som gruv- och mineralnäringen genererar ska komma hela landet till del.

Linus Lakso m.fl. (MP) anser i motion 2023/24:1886 yrkande 2 att en mineralfond bör skapas. Förslaget saknar emellertid närmare motivering.

Bakgrund och pågående arbete

Allmänt om äganderätten

I 2 kap. 15 § första stycket regeringsformen anges att vars och ens egendom är tryggad genom att ingen kan tvingas avstå sin egendom till det allmänna eller till någon enskild genom expropriation eller något annat sådant förfogande eller tåla att det allmänna inskränker användningen av mark eller byggnader utom när det krävs för att tillgodose angelägna allmänna intressen. Vidare gäller enligt andra stycket i samma paragraf att den som genom expropriation eller något annat sådant förfogande tvingas avstå från sin egendom ska vara tillförsäkrad full ersättning för förlusten. Ersättning ska också vara tillförsäkrad den för vilken det allmänna inskränker användningen av mark eller byggnad på ett sådant sätt att den pågående markanvändningen inom den berörda delen av fastigheten avsevärt försvåras eller att skada uppkommer som är betydande i förhållande till värdet på denna del av fastigheten. Ersättningen ska bestämmas enligt grunder som anges i lag.

Översyn av det grundlagsfästa egendomsskyddet

Våren 2019 biföll riksdagen ett förslag om ett tillkännagivande om att regeringen bör tillsätta en parlamentariskt sammansatt kommitté med uppdraget att se över och stärka det grundlagsreglerade egendomsskyddet (bet. 2018/19:KU27, rskr. 2018/19:281).

I juni 2023 tillsattes sedermera en sådan kommitté med justitierådet i Högsta förvaltningsdomstolen Henrik Jermsten som ordförande. Uppgiften är att se över en del frågor om det skydd för grundläggande fri- och rättigheter som gäller enligt 2 kap. regeringsformen, däribland frågor om vilka generella förutsättningar som bör gälla för att en inskränkning i näringsfriheten och egendomsskyddet ska vara godtagbar. Uppdraget i denna del innefattar att

- göra en internationell jämförelse av grundlagsskydd för egendomsskydd och näringsfrihet i den utsträckning kommittén bedömer lämplig
- bedöma vilka generella förutsättningar som bör gälla för att en inskränkning i egendomsskyddet och näringsfriheten ska vara godtagbar
- lämna de förslag till grundlagsändringar som kommittén bedömer är motiverade.

Uppdraget ska redovisas senast den 1 december 2024.

Mineralersättning och vissa avgifter

I några av motionerna berörs det som vissa av motionärerna betecknar mineralersättning och andra kallar mineralavgift. Av den anledningen kan det finnas skäl för ett klarläggande av de olika begreppen.

Enligt 14 kap. 1 § minerallagen ska sökande betala ansökningsavgift i enlighet med vad regeringen föreskriver. Därtill anges i 2 § att innehavare av undersökningstillstånd ska betala avgift till staten. Avgiften ska bestämmas med beaktande av undersökningsområdets storlek och arten av de mineral som omfattas av tillståndet enligt vad regeringen närmare föreskriver. Vidare bedöms samhällsintresset av att mineral kan brytas och tas till vara som ett så starkt allmänt intresse att grundlagens förutsättningar för ingrepp i markägarnas rätt är uppfyllda. Vid ingrepp i markägares rättigheter med stöd av minerallagen är markägarna dock garanterade ersättning. I 7 kap. 1 § anges att skada eller intrång som föranleds av undersökningsarbete ska ersättas av den som har undersökningstillstånd eller koncession med vars stöd arbetet bedrivs. Ofta bestäms ersättningens storlek genom frivilliga uppgörelser mellan koncessionshavaren och markägaren. Om inte sådana uppgörelser kan nås bestäms ersättningen enligt expropriationsrättsliga principer.

Ägare av den mark som omfattas av bearbetningskoncession får även en särskild ersättning baserad på värdet av den malm som bryts, s.k. mineralersättning. Enligt 7 kap. 7 § minerallagen ska ersättningen motsvara 2 promille av det beräknade värdet av de mineral som omfattas av koncessionen och som har brutits och uppfordrats inom koncessionsområdet under året. Av ersättningen ska tre fjärdedelar tillfalla fastighetsägare inom koncessionsområdet och en fjärdedel staten. Bestämmelserna om mineralersättning gäller alla koncessioner som har beviljats sedan maj 2005 och där gruvdrift pågår.

Det bör noteras att mineralersättningen inte har någon direkt koppling till den eventuella miljöskada som gruvverksamheten kan resultera i eller till finansiering av efterbehandlingsåtgärder. De intäkter som tillfaller staten genom mineralersättningen redovisas i stället enligt gällande principer för statens budgethantering mot inkomstitel på statens budget.

Översyn av mineralersättningen och vissa andra avgifter

I juli 2015 fick Tillväxtanalys i uppdrag av regeringen att kartlägga Sveriges attraktivitet som gruvland och vilka faktorer som påverkar detta. I uppdraget

ingick bl.a. att redovisa hur nivån på mineralersättningen och andra avgifter enligt minerallagen påverkar Sveriges attraktivitet som gruvland. Tillväxtanalys presenterade en slutrapport i juli 2016 (Sverige – ett attraktivt gruvland i världen? En internationell jämförelse, Rapport 2016:06). Beträffande mineralersättningen redovisades följande slutsatser och rekommendationer:

... att höja mineralersättningen i Sverige kan ha negativa konsekvenser för framtida järnbrytning eftersom det kan leda till att gruvorna inte blir lönsamma. För koppar verkar det finnas en marginal för att höja mineralersättningen. Intäkterna från denna höjning ska dock vägas mot kostnaden i form av ökad administration och ökad komplexitet. Situationen för andra mineral behöver analyseras vidare innan en eventuell höjning av mineralersättningen införs. Det bör påpekas att genom att enbart höja mineralersättningen för vissa mineral skulle principen om skatteneutralitet frångås.

I stället för att öka mineralersättningen kan staten initiera samverkan mellan det lokala samhället och gruvbolagen kring utveckling av gemensamma intressen. Ett annat alternativ är att det skapas en tydligare reglering kring gruvbolagens sociala ansvar med större möjlighet att ställa särskilda villkor i samband med gruvbrytning. Detta bör dock utredas noggrant.

Att införa en skatt på extraordinära vinster orsakade av prisökningar på råvarumarknaden har visat sig vara kostsamt och inte ge särskilt mycket intäkter. Ett sådant styrmedel behöver därför analyseras ordentligt om det ska införas.

Tillväxtanalys ovan återgivna slutsatser refererades också i slutbetänkandet från Utredningen om en hållbar försörjning av innovationskritiska metaller och mineral (SOU 2022:56). Där slogs det fast att svenska järnmalmgruvor har höga kostnader relativt motsvarande gruvor i andra länder. Detta beror främst på att brytningsformen i underjordsgruvor är dyrare än i dagbrott. Utredningen konstaterade att gruvbolag som utvinner andra mineral i Sverige uppvisar större marginaler, vilket innebär att de har större möjlighet att klara en höjning av mineralersättningen. Om en höjning av mineralersättningen enbart skulle gälla de koncessioner som betalar mineralersättning i dag skulle en höjning till 5 procent generera 179 miljoner kronor extra i skatteintäkter. Anledningen till detta relativt låga belopp är att nettobidraget till statskassan av höjningen från statsägda LKAB per definition blir noll. Den ökade kostnaden minskar proportionerligt bolagets omsättning och därmed dess avkastning till staten.

Mineralersättning som en prioriterad fordran

I 11 kap. konkurslagen (1987:672) regleras utdelningen av medel från ett konkursbo till fordringsägarna. Den ordning i vilken betalningsanspråken ska tillgodoses vid en konkurs och utmätning regleras i sin tur i förmånsrättslagen (1970:979) och i utsökningsbalken. Utgångspunkten är att alla fordringar har samma rätt. I förmånsrättslagen finns dock en uppräkningslista av vissa fordringar som har bättre rätt än andra – förmånsrätt – och vilken ordning som gäller

mellan dessa s.k. prioriterade fordringar. Fordringar utan förmånsrätt, dvs. oprioriterade eller övriga fordringar, har inbördes lika rätt.

Enligt uppgift från Justitiedepartementet pågår ingen och har heller inte i närtid genomförts någon översyn av förmånsrätten. Inte heller Bergsstaten som handlägger frågor om mineralersättning har sett något behov av att lyfta fram denna fråga. Eventuella beslut om ändringar i konkurs- och förmånsrättslagarna bereds av civilutskottet.

Värddelning med lokalsamhället

I några av motionerna efterfrågas tillkännagivanden som gäller frågor om gruvdrift och lokal samhällsutveckling. Frågor om värddelning med lokalsamhället behandlades i ett kapitel (kap. 14) av den statliga utredningen om en hållbar försörjning av innovationskritiska metaller och mineral (SOU 2022:56) som överlämnades till regeringen i oktober 2022.

Utredningen konstaterade bl.a. att ett socialt medgivande för gruvverksamhet kan stärkas av en ökad värddelning av den nytta som metall- och mineralnäringen genererar. Vidare bedömde utredningen att det behövs en bredare skatteöversyn och översyn av kommunal finansiering, men att den inte hade haft i uppgift att utreda frågor med denna inriktning närmare.

Utredningen föreslog även att det ska inrättas det man betecknar en gruvpott för lokal samhällsutveckling och kapacitetsuppbyggnad där nivån bestäms i den statliga budgetprocessen. Gruvpotten ska bidra till att kommuner och andra berörda ska kunna få större andel av det värde som ett gruvprojekt genererar och övergripande att en större andel av det värde som mineralnäringen genererar ska kunna komma hela landet till del.

Granskning av statens hantering av expropriation och andra markintrång

Mot bakgrund av att staten och andra aktörer har möjlighet att ta privat mark i anspråk med tvång har Riksrevisionen genomfört en granskning av statens hantering av expropriation och andra markintrång. Syftet med granskningen är att svara på om statens hantering av expropriation och andra former av markintrång är effektiv och likvärdig. Granskningen fokuserar på förekomsten av systematiska skillnader, inom och mellan myndigheter, när det gäller att bestämma ersättningen för den aktuella marken.

Resultatet av granskningen presenterades i november 2023, i rapporten Statens hantering av markintrång – värdering och beslut om ersättning (RiR 2023:18). Riksrevisionen konstaterar bl.a. att möjligheten för staten att ta privat mark i anspråk med tvång är viktig för samhällsbyggnadsprocessen men också en ingripande åtgärd för den som berörs. Staten betalar årligen ut stora belopp i ersättningar till fastighetsägare för olika former av markintrång. Riksrevisionens övergripande slutsats är att myndigheternas hantering i stor utsträckning är enhetlig och effektiv inom respektive myndighet, men att det finns skillnader i hur myndigheterna behandlar fastighetsägare och bestämmer

ersättningen i vissa fall. Trots att de flesta ersättningar bestäms genom frivilliga överenskommelser är förhandlingsutrymmet begränsat. Riksrevisionen bedömer emellertid att myndigheterna inte alltid är tydliga med vilka avvägningar de gör för att bestämma ersättningen vid markintrång. Slutligen gör Riksrevisionen bedömningen att det är svårt att få en samlad bild av om de statliga resurserna för ersättning vid markintrång används kostnadseffektivt.

Regeringen kommer att återkomma med en skrivelse till riksdagen i mars 2024, i vilken den redovisar sin syn på Riksrevisionens bedömningar och rekommendationer.

Tidigare riksdagsbehandling

Markägares rättigheter i samband med prospektering eller bearbetning med stöd av minerallagen är återkommande föremål för förslag i motioner och därmed även för ställningstaganden från utskottets sida. Fler av de nu aktuella förslagen behandlades exempelvis av riksdagen så sent som under våren 2023 (bet. 2022/23:NU13). Vid det senast tillfället hänvisade utskottet bl.a. till Riksrevisionens då pågående – numera slutförda – granskning av statens hantering av expropriation och andra markintrång. Utskottet konstaterade att riksdagen således kommer att få skäl att återkomma till frågan om likvärdighet och ersättning i samband med beredningen av regeringens skrivelse med anledning av Riksrevisionens granskning. Skrivelsen är aviserad till mars 2024.

Förslag med koppling till den s.k. mineralersättningen (av vissa motionärer betecknad mineralavgift) har behandlats vid åtskilliga tillfällen av utskottet under de senaste tio åren. Även här gjorde utskottet detta senast under våren 2023. Samtliga de då aktuella förslagen avstyrktes. Utskottet hänvisade till pågående beredning inom Regeringskansliet av förslag från Utredningen om prövningsprocesser och regelverk för en hållbar försörjning av innovationskritiska metaller och mineral (SOU 2022:56) och till Riksrevisionens då pågående granskning av statens hantering av expropriation och andra markintrång.

Utskottets ställningstagande

Inledning

Utskottets ställningstagande redovisas under följande rubriker:

- Mineralersättning
- Markägares rättigheter
- Övriga frågor om ersättning.

Mineralersättning

Som har redovisats ovan har utskottet vid flera tillfällen under de senaste åren behandlat förslag om den s.k. mineralersättningen. Vanligen har förslagen

handlat om att mineralersättningen bör höjas eller fördelas annorlunda mellan de aktörer som pekats ut i minerallagen eller till andra eller ytterligare aktörer.

Vid det senaste tillfället avstyrkte utskottet motionsyrkandena med hänvisning till en då pågående granskning av Riksrevisionen av vissa närbesläktade frågor. Riksrevisionen har nu presenterat sin granskning, och regeringens skrivelse med anledning av rapporten kommer att överlämnas till riksdagen senare i vår. Utskottet anser att den nyssnämnda skrivelsen bör avvaktas innan riksdagen vidtar några åtgärder med anledning av de nu aktuella förslagen. Enligt utskottets uppfattning finns det även anledning för riksdagen att invänta utfallet av den allttjämt pågående beredningen inom Regeringskansliet av förslag från Utredningen om prövningsprocesser och regelverk för en hållbar försörjning av innovationskritiska metaller och mineral (SOU 2022:56) som berör frågor om mineralersättningen. Utöver detta anser utskottet att riksdagen bör invänta eventuella överväganden med koppling till mineralersättningen i den mineralstrategi som regeringen har utlovat.

Med det anförda avstyrks motionsyrkandena.

Markägares rättigheter

Markägares rättigheter i samband med prospektering och gruvexploateringar har behandlats av utskottet vid åtskilliga tidigare tillfällen. Vid flera av dessa har utskottet hänvisat till att riksdagen genom ett tillkännagivande har uppmanat regeringen att se över och stärka det grundlagsskyddade egendoms-skyddet. Utskottet kan nu konstatera att en parlamentarisk kommitté tillsattes i juni 2023 med uppgiften bl.a. att se över frågor om vilka generella förutsättningar som bör gälla för att en inskränkning i näringsfriheten och egendoms-skyddet ska vara godtagbar. I uppdraget ingår också att göra vissa internationella jämförelser. Uppdraget ska redovisas i december 2024 och resultatet bör avvaktas innan det finns anledning för riksdagen att agera. Utskottet uppfattar inte heller något trängande behov av att göra justeringar i förmånsrättslagen för att öka mineralersättningens status i samband med en konkurs.

Utöver detta vill utskottet även här hänvisa till riksdagens beredning av regeringens kommande skrivelse med anledning av Riksrevisionens tidigare omnämnda granskning av markintrång och andra inskränkningar i äganderätten liksom till eventuella förslag i den kommande mineralstrategin med koppling till äganderättsfrågor.

Därmed avstyrks motionsyrkandena.

Övriga frågor om ersättning

Förslag som på olika sätt gäller frågor om återföring av medel från gruv-näringen (eller andra former av naturresursutnyttjanden) till de lokalsamhällen där utvinningen sker återkommer med jämna mellanrum i motioner. Förslagen är sällan särskilt precisa, utan argumenten hålls på en mer allmän nivå. Här vill utskottet hänvisa till Utredningen om en hållbar försörjning av innova-

tionskritiska metaller och mineral (SOU 2022:56) från oktober 2022, där frågor om värde delning med lokalsamhället avhandlas. Utredningen tittade på olika modeller för detta och gjorde bl.a. bedömningen att dessa frågor hänger samman med ett behov av en bredare skatteöversyn och en översyn av kommunal finansiering.

När det gäller förslaget i en av motionerna om att inrätta en mineralfond kan utskottet konstatera att yrkandet saknar närmare motivering i den aktuella motionen. Det är därför vanskligt för utskottet att förstå skälen till förslaget och därmed även att ta ställning till det. Utskottets grundläggande uppfattning är att riksdagen egentligen inte ska befatta sig med förslag som helt saknar motivering. Trots detta väljer utskottet att återknyta till förra årets beredning, då samma förslag fanns mer utförligt motiverat i en motion, och utifrån detta bygga sin förståelse för argumentet bakom årets omotiverade förslag. Det förefaller dessutom som att mineralfondsförslaget i motionen till stor del sammanfaller med det förslag om en gruvpott som återfinns i det tidigare refererade betänkandet från Utredningen om en hållbar försörjning av innovationskritiska metaller och mineral.

Utöver det faktum att förslaget om en gruvpott avstyrktes så sent som under våren 2023, vill utskottet också hänvisa till att regeringens pågående beredning av den nyssnämnda utredningens förslag bör avvaktas innan det finns skäl för riksdagen att vidta några åtgärder.

Därmed avstyrks motionsyrkandena.

Innovationskritiska metaller och mineral

Utskottets förslag i korthet

Med hänvisning till pågående och redan utförda insatser med koppling till frågor om innovationskritiska metaller och mineral avslår riksdagen motionsyrkandena på detta tema.

Jämför reservation 12 (V), 13 (S) och 14 (C).

Motionerna

Tillgänglighet och kartläggning

I kommittémotion 2023/24:432 av Tobias Andersson m.fl. (SD) yrkande 9 anför motionärerna att det bör vara en nationell målsättning att nå en högre självförsörjningsgrad för innovationskritiska metaller och sällsynta jordartsmetaller. Man pekar bl.a. på en ökad efterfrågan och att Sverige är beroende av import från länder där gruvbrytning bygger på metoder som är tvivelaktiga ur såväl etisk synvinkel som miljösynpunkt.

Linda Snecker m.fl. (V) anför i kommittémotion 2023/24:2342 yrkande 12 ett tillkännagivande om att SGU bör få i uppdrag att utreda vilka kritiska metaller som finns i Sverige och att myndighetens uppdrag bör utökas så att

det även innefattar Sveriges mineraLförsörjning. Motionärerna motiverar förslagen med att dagens råvaruproduktion inte är tillräcklig även om återvinningen ökar.

Stärkta förutsättningar för utvinning

Anna-Caren Säterberg m.fl. (S) anför i kommittémotion 2023/24:2629 yrkande 15 att regeringen bör stödja och påskynda öppnandet av nya gruvor eftersom behovet av kritiska metaller enligt motionärerna kommer att vara sex till åtta gånger större i framtiden, bl.a. till följd av elektrifieringen av industri- och transportsektorerna.

I kommittémotion 2023/24:2492 yrkande 27 efterfrågar Elisabeth Thand Ringqvist m.fl. (C) ett tillkännagivande om att regeringen bör trygga försörjningen av de innovationskritiska metaller och mineral som behövs i modern miljöteknik. Motionärerna menar att Sverige i dag är beroende av import från ett fåtal länder, vilket gör tillgången sårbar ur säkerhetspolitisk synvinkel samtidigt som det finns avsevärda fyndigheter och goda förutsättningar att bedriva hållbar utvinning i vårt land.

Fredrik Olovsson m.fl. (S) har i motion 2023/24:2633 flera förslag på temat innovationskritiska metaller och mineral. I yrkande 6 föreslås ett tillkännagivande om att stärka förutsättningarna för utvinning av metaller och mineral från såväl primära som sekundära källor med särskilt fokus på innovationskritiska metaller och mineral. Vidare föreslår motionärerna i yrkande 7 ett tillkännagivande om att villkoren för utvinning, förädling och återvinning av andra råmaterial än de som klassificeras som kritiska eller strategiska behöver stärkas. I yrkande 8 föreslås ett tillkännagivande om att ett snabbspår för brytning av kritiska jordartsmetaller bör utredas. Förslagen motiveras med att dessa metaller behövs för att klara klimatomställningen samtidigt som de ökar den svenska konkurrenskraften.

Bakgrund och pågående arbete

Kartläggning av innovationskritiska metaller och mineral

I februari 2018 uppdrog regeringen åt SGU att kartlägga möjligheterna för utvinning i Sverige av de innovationskritiska metaller och mineral som är nödvändiga för bl.a. miljö- och klimatomställningen (N2018/1044/FÖF). Uppdraget innebar en utökad insats för kartläggningen av innovationskritiska metaller och mineral för att säkerställa råvaror av hög kvalitet genom ansvarsfull och miljömässigt hållbar återvinning och utvinning. Råvaror från primära och sekundära (gruvavfall) källor i Bergslagen skulle identifieras och inventeras.

Uppdraget redovisades i mars 2020 i rapporten Innovationskritiska metaller och mineral i Bergslagen (RR 2020:02). SGU har inom projektet visat att det finns potential för innovationskritiska metaller och mineral i Bergslagen i både

primära och sekundära källor. De rapporterade undersökningarna tar dock inte ställning till om förekomsterna är brytvärda.

Uppdrag att öka möjligheterna till hållbar utvinning och återvinning av mineral och metaller från sekundära resurser

I mars 2021 fick SGU i uppdrag att tillsammans med Naturvårdsverket arbeta för att öka möjligheterna till hållbar utvinning av mineral och metaller från sekundära resurser. Arbetet skulle bidra till omställningen till en mer cirkulär och resurseffektiv ekonomi och fokusera på kritiska mineral och metaller. Uppdraget samordnades av SGU och slutredovisades i februari 2023 i rapporten Hållbar utvinning och återvinning av metaller och mineral från sekundära resurser (RR 2023:01).

Utifrån de resultat som uppnåddes inom ramen för uppdraget föreslog de båda myndigheterna fortsatta insatser för att öka kunskapsbasen om sekundär resurspotential, för att bidra till en cirkulär ekonomi och för att nå miljö- och klimatmålen. Bland förslagen fanns ett antal nya uppdrag till de båda myndigheterna, t.ex. att

- SGU får i uppdrag att ta fram kunskap om berggrunden i anslutning till deponier av gruvavfall
- SGU och Naturvårdsverket får i uppdrag att vidare utreda de praktiska och ekonomiska hinder för utvinning ur gruvavfall som identifierats i redovisningen av regeringsuppdraget samt ge förslag på lösningar.

Naturvårdsverket formulerade även ett åtagande för sitt arbete de närmaste åren som innebär att myndigheten har för avsikt att utveckla en vägledning om information om utvinningsavfallet i avfallshanteringsplanerna med syftet att främja återvinning. En sådan vägledning publicerades på Naturvårdsverkets hemsida den 24 oktober 2023. Övriga förslag i rapporten bereds enligt uppgift från Klimat- och näringslivsdepartementet inom Regeringskansliet.

Utskottets forskningsöversikt om Sveriges tillgångar till innovationskritiska metaller och mineral

Utskottets grupp för uppföljning och utvärdering beslutade i maj 2021, på mandat av utskottet, att ta fram en forskningsöversikt som kan ge en bild av kunskapsläget när det gäller Sveriges tillgång till innovationskritiska metaller och mineral från brytning, sekundäravfall och återvinning. Våren 2022 presenterade utskottet rapporten Innovationskritiska metaller och mineraler – en forskningsöversikt (2021/22:RFR10). Av rapporten framgår bl.a. att begreppet innovationskritiska metaller och mineraler refererar till metaller och mineral som är av stor ekonomisk betydelse för en viss bransch eller industrisektor eller ett geografiskt område och som det av olika orsaker riskerar att bli försörjningsbrist på. Hur kritiskt ett visst råmaterial är för produktionen av en viss vara kan förändras över tid och reflekterar bl.a. nuvarande och förväntad framtida efterfrågan, globala politiska förhållanden och teknisk utveckling.

Vidare redovisas det i rapporten att SGU har bedömt att Sverige har geologisk potential för flera innovationskritiska råmaterial och har visat flera malmberäknade fyndigheter där dessa råmaterial ingår, t.ex. sällsynta jordartsmetaller, grafit, kobolt, litium, nickel, platinagruppens metaller, titan och vanadin. Därtill framhålls att Tillväxtanalys har analyserat hela värdekedjan från utvinning av primära råmaterial till nya miljö- och teknikinnovationer och funnit att det för litium, sällsynta jordartsmetaller, grafit, volfram och kobolt finns förutsättningar för framtida hela produktionskedjor i Sverige.

Utredning om prövningsprocesser och regelverk för en hållbar försörjning av innovationskritiska metaller och mineral

I oktober 2022 presenterade den särskilda utredaren Helén Leijon, enhetschef vid Länsstyrelsen Västernorrlands län, sitt betänkande En tryggad försörjning av metaller och mineral (SOU 2022:56). Utredningens uppdrag var att se över prövningsprocesser och regelverk i syfte att säkerställa en hållbar försörjning av innovationskritiska metaller och mineral från primära och sekundära källor. I tilläggsdirektiv den 7 juni 2022 preciserade regeringen att uppdraget även innefattade att utreda hur försörjningen av innovationskritiska metaller och mineral som är nödvändiga för klimatomställningen kan få en särställning gentemot andra metaller och mineral i miljöbalkens bestämmelser om hushållning med mark och vatten.

En övergripande slutsats i utredningsbetänkandet var att en hållbar försörjning inte kan åstadkommas enbart genom regelförändringar och förändrade prövningsprocesser, utan det behövs även insatser inom andra områden. Det handlar bl.a. om organisation, strategisk styrning och kunskapsförsörjning. I betänkandet identifierades fem huvudutmaningar med att starta utvinning av innovationskritiska material i Sverige:

- Att få socialt medgivande från de som bor nära gruvverksamhet – det behövs bättre strukturer för information och vägledning.
- Att hitta mineral kräver alltmer tid och administration – det behöver bli lätt att göra rätt och vara smidigt att få information.
- Investerare tvekar att finansiera projekt till följd av otydligheter i prövningsprocessen – vad som prövas slutgiltigt i koncessionsärendet behöver klargöras.
- Den nationella planeringen ges inte tillräckligt stöd för att genomdriva samhällsprioriteringar – det behövs bättre samordning och mer resurser för en effektiv tillämpning lokalt.
- EU-rättens miljöskydd innebär hinder för att prioritera gruvetablering i Sverige – det behövs ett långsiktigt arbete för att balansera intressen mot varandra.

Utredningen presenterade ett antal förslag till hur de fyra första punkterna ska hanteras när det gäller innovationskritiska metaller och mineral, däribland att det införs ett krav i minerallagen på dialogmöten där allmänheten bjuds in, ett

tillägg i miljöprövningsförordningen om djupborrning samt att SGU ska få till uppgift att agera prospekteringsluss och därmed få ett tydligt ansvar för att bistå med samlad information om prövningsprocessen för prospektering.

Utredningsbetänkandet remitterades aldrig i sin helhet, men däremot togs det fram en promemoria som till viss del byggde på förslag i betänkandet. I promemorian föreslogs det ändringar i terrängkörningsförordningen (1978:594) och miljöprövningsförordningen (2013:251) som syftar till att förenkla för prospektörer och är ett led i regeringens arbete med att förenkla och korta tillståndsprocesserna. Den 16 november 2023 beslutade regeringen om dessa förordningsändringar. Besluten innebär att en generell dispens för terrängkörning införs och att anmälningsplikten för djupborrning tas bort för undersökningsarbete som utförs inom ramen för ett undersökningstillstånd enligt minerallagen.

Enligt uppgift från Klimat- och näringslivsdepartementet bereds övriga förslag från utredningen alltjämt inom Regeringskansliet.

Förstärkta insatser för kartläggning och främjande av mineralutvinning

I budgetpropositionen för 2024 (prop. 2023/24:1, utg. omr. 24 Näringsliv) föreslog regeringen utvecklade och förstärkta insatser hos Sveriges geologiska undersökning (SGU) för systematisk kartläggning av malmpotentiella områden samt övriga insatser kopplade till främjande av mineralutvinning i Sverige. Syftet är att bidra till en trygg försörjning av mineral och metaller som är kritiska för samhällets funktion samt att bidra till omställning till grön energi och teknisk utveckling. För detta ändamål föreslog regeringen en ökning av anslaget 1:8 Sveriges geologiska undersökning med 70 miljoner kronor 2024. För 2025–2026 beräknas anslaget ökas med 70 miljoner kronor. Från och med 2027 beräknas anslaget ökas med 30 miljoner kronor.

Riksdagen beslutade i enlighet med regeringens förslag (bet. 2023/24:NU1). I sitt ställningstagande konstaterade utskottet bl.a. att de senaste årens omvärldsutveckling har belyst vikten av att säkerställa tillgången till nödvändiga råvaror, mineral och insatsvaror för att minimera Sveriges och det svenska näringslivets sårbarhet.

Om kritiska råmaterial i regeringens klimathandlingsplan

I den klimathandlingsplan som regeringen presenterade den 21 december 2023 framhålls vikten av att en trygg och hållbar råvaruförsörjning säkras för svenska företag av sådana metaller och mineral som är kritiska och strategiska enligt EU:s förordning om kritiska råmaterial och som är nödvändiga i produktionen av t.ex. vindkraftverk, batterier, livsmedel och transportinfrastruktur (skr. 2023/24:59). Regeringen anser därför att den cirkulära användningen av innovationskritiska metaller och mineral bör stärkas och att det behövs en satsning på att definiera, utveckla och implementera kvalitetssäkrade och volymmässigt tillräckliga råvaru- och produktflöden. Enligt vad som anförs i

skrivelsen ser regeringen detta som särskilt viktigt för s.k. kritiska och strategiska metaller och mineral.

Som har nämnts tidigare i betänkandet kommer miljö- och jordbruksutskottet att bereda klimathandlingsplanen tillsammans med eventuella följdåtgärder senare under våren 2024.

Svar på skriftlig fråga om Sveriges självförsörjning av koppar och kobolt

I slutet av september 2023 besvarade statsrådet Ebba Busch en skriftlig fråga från Eric Palmqvist (SD) om Sveriges självförsörjningsgrad när det gäller koppar och kobolt (fr. 2023/24:22). Statsrådet konstaterade bl.a. att EU till stor del är beroende av ett fåtal tredjeländer när det gäller kritiska råmaterial, varav vissa inte delar europeiska värderingar eller lever upp till de miljökrav och anställningsvillkor som gäller inom EU. Det är enligt statsrådet därför avgörande att säkerställa en hållbar inhemsk försörjning av råmaterial, från både primära och sekundära källor, för att uppnå EU:s höga klimatambition, men också för att säkerställa självförsörjning för att komma bort från dagens beroende av ett fåtal länder, inte minst i syfte att stärka Sveriges resiliens. Statsrådet konstaterade vidare att det inte kommer att vara möjligt att bli helt självförsörjande utan att det behövs såväl import från likasinnade länder som utvinning och återvinning.

Härutöver hänvisade statsrådet till den tidigare omnämnda förstärkningen av SGU:s förvaltningsanslag för myndighetens arbete med kartläggning av malmpotentiella områden samt för information och främjande av mineralutvinning i Sverige, till den kommande mineralstrategin och till att regeringen dessutom tar ett helhetsgrepp kring tillståndprocesserna, bl.a. genom att man har tillsatt det som statsrådet betecknar ”en ambitiös utredning om förkortade och förenklade tillståndprocesser” som ska se till att processen från ansökan till beslut går snabbare, blir enklare, mer effektiv och mer förutsägbar.

IVA:s projekt Vägval metaller och mineral

Under 2023–2024 driver Kungliga Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA) projektet Vägval metaller och mineral. Som bakgrund till projektet nämns bl.a. att covid-19-pandemin och kriget i Ukraina har förändrat förutsättningarna för den internationella handeln med metaller och mineral.

Den centrala frågeställningen för projektet är hinder och målkonflikter förknippade med hela värdekedjan för metaller och mineral. En viktig aspekt är hur det ska vara möjligt att öka acceptansen för de näringar och materialflöden som krävs för att säkerställa tillgången på metaller och mineral för ett fossilfritt samhälle. Projektet ska

- beskriva förutsättningarna och villkoren för en uthållig och långsiktig tillgång på metaller och mineral i Europa

- analysera möjligheter och hinder för att på ett hållbart sätt säkerställa tillgången till metaller och mineral för den gröna omställningen
- presentera konkreta förslag och rekommendationer till politiker och andra beslutsfattare i Sverige och EU.

Nordiska ministerrådet om innovationskritiska metaller och mineral

Under 2024 är Sverige ordförandeland i Nordiska ministerrådet. Under rubriken Ett konkurrenskraftigt Norden i programmet för det svenska ordförandeskapet slår regeringen fast att de nordiska länderna har världsunika potentiella tillgångar till ett flertal av de metaller som används i ny teknik, möjligheter att utvinna dessa på ett hållbart sätt liksom en stark tradition av att stå upp för hållbarhet och mänskliga rättigheter. Det svenska ordförandeskapet kommer därför att prioritera fortsatt arbete på detta område tillsammans med Nordic Innovation. Nordic Innovation är en organisation under Nordiska ministerrådet som arbetar för att göra Norden till en ledande region inom området bärkraftig tillväxt genom att utveckla entreprenörskap, innovation och konkurrenskraft inom nordiska företag.

I sammanhanget kan det nämnas att Nordic Innovation under perioden 2021–2024 driver programmet Sustainable minerals. Programmet är ett av åtta initiativ som har tagits av de nordiska handels- och näringsministrarna och är inriktat på frågor om

- råmaterial som är kritiska för att kunna tillskapa en grön nordisk region
- ökad cirkularitet och återvinning av mineralresurser
- ett starkare nordiskt mineralekosystem och värdekedjor som driver på omställningen
- socialt ansvar och samhällsengagemang inom mineralsektorn.

I september 2021 presenterade Nordic Innovation en rapport inom ramen för det nyssnämnda programmet med titeln The Nordic Supply Potential of Critical Metals and Minerals for a Green Energy Transition. I rapporten slås det bl.a. fast att den nordiska berggrunden kan tillhandahålla näst intill alla de material som EU listar i sin förteckning över kritiska råmaterial.

Totalförsvarets forskningsinstitut om sällsynta metaller och säkerhetspolitik

I augusti 2023 publicerade Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI) en rapport om sällsynta metallers roll ur ett stormaktspolitiskt perspektiv (Sällsynta metaller och stormaktsrivalitet – En översikt om nya strategiska resurser och risken för råvarukonflikter). Rapporten belyser bl.a. hur omvärldsutvecklingen påverkar efterfrågan på dessa sällsynta metaller samt vilken risken är för nya resurskrig. Det slås vidare fast att handel med sällsynta metaller till skillnad från många andra handelsfrågor är tydligt kopplad till säkerhetspolitik. Det konstateras att Sverige kan bidra till att minska EU:s beroende av import av sällsynta metaller från Kina genom att öka utvinningen av dessa i Sverige utan

att det skulle ge upphov till några avsevärda säkerhetspolitiska merkostnader, såsom behov av skydd av utvinning och transporter.

Vidare görs bedömningen att för Sveriges del kan högre priser på sällsynta metaller komma att täcka de kostnader som uppkommer med anledning av att ny utvinning måste leva upp till högt ställda miljö- och arbetsmiljökrav. Det högre priset skulle kunna ses som en geopolitisk premie, dvs. priset som importörer av svenska sällsynta metaller skulle få betala skulle täcka säkerhet i dubbel bemärkelse. Det handlar då dels om att täcka kostnaderna för säker utvinning ur arbets- och miljösynpunkt, dels om att värdesätta tryggheten av att ha en stabil demokratisk stat som en tillförlitlig leverantör.

Tillväxtanalys om en resurseffektiv och konkurrenskraftig metall- och mineralnäring

I rapporten En resurseffektiv och konkurrenskraftig metall- och mineralnäring (Rapport 2023:18) har Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser (Tillväxtanalys) studerat Sveriges konkurrensfördelar i jämförelse med andra länder och hur svensk politik skulle kunna utformas för att stärka landets utvinnings- och återvinningsindustri.

Myndigheten konstaterar bl.a. att allt fler metaller behövs för att ny teknik ska fungera, samtidigt som den miljö- och klimatpåverkan som uppstår från utvinning och förädling av metaller är betydande även fortsättningsvis. Vidare pekar myndigheten ut den marknadsmakt som Kina har skapat under de senaste decennierna kring särskilt innovationskritiska metaller som en särskild utmaning.

Myndigheten slår fast att Sverige har en god geologisk potential för flera innovationskritiska metaller och mineral. Det gäller inte minst naturlig grafit, sällsynta jordartsmetaller och vismut, som definieras som strategiska i EU:s då ännu inte beslutade förordning för kritiska och strategiska råmaterial. Mot bakgrund av detta konstaterar Tillväxtanalys att Sverige är ett av de mest intressanta länderna inom EU för utvinning av strategiska metaller och mineral. I jämförelse med ledande nationer i världen är kunskapen om utvinning och förädling av innovationskritiska metaller och mineral dock begränsad i Sverige. Vidare konstaterar Tillväxtanalys att eftersom innovationskritiska metaller och mineral många gånger är en biprodukt till utvinning av bulkmetaller som t.ex. stål, aluminium och koppar – exempelvis är sällsynta jordartsmetaller en biprodukt vid järnmalmsutvinning – är det faktum att bulkmetaller utvinns i Sverige, att betrakta som en komparativ fördel.

Tillväxtanalys framhåller vidare att metallmarknaderna karakteriseras av mycket volatila priser, vilket påverkar investeringsförutsättningarna, inte minst för investeringar i innovationskritiska metaller och mineral eftersom dessa projekt många gånger drivs av aktörer som saknar intäkter från en aktiv gruva. Till detta ska också läggas att potentialen för att återvinna flertalet innovationskritiska metaller är väldigt begränsad i relation till den förväntade efterfrågan. Kostnaderna är i regel höga, inte minst eftersom metallåtervinning från

konsumentprodukter ofta är arbetsintensiv, och med några få undantag är metallvärdet för lågt. Tillväxtanalys konstaterar att gruvavfall är en intressant resurs för sekundär produktion av innovationskritiska metaller. Detta gäller särskilt aktiva gruvor eftersom volymerna i dessa tenderar att vara betydligt större än i nedlagda gruvor.

För att möjliggöra en ökad utvinning av innovationskritiska metaller och mineral från primära och sekundära resurser rekommenderar Tillväxtanalys regeringen bl.a. att säkerställa att prövningsprocesserna för utvinning av metaller och mineral är förenliga med EU-rätten och konkurrenskraftiga ramvillkor för primär och sekundär metallproduktion i övrigt utifrån ett samhällsekonomiskt perspektiv samt att hantera de juridiska osäkerheterna kring utvinning ur gruvavfall. Myndigheten anser också att regeringen bör utreda lagring av avfallsströmmar för innovationskritiska metaller och mineral.

Tidigare riksdagsbehandling

Innovationskritiska metaller och mineral har varit föremål för förslag i motioner vid flera tillfällen under de senaste åren. Senast behandlade utskottet yrkanden på detta tema våren 2023 (bet. 2022/23:NU13). Vid detta tillfälle tog utskottet bl.a. ställning till ett yrkande motsvarande yrkande 9 i motion 2023/24:432 (SD) om en nationell målsättning att nå en högre självförsörjningsgrad för innovationskritiska metaller och sällsynta jordartsmetaller. Även förslaget i motion 2023/24:2492 (C) yrkande 27 om ett tillkännagivande om att trygga försörjningen av de innovationskritiska metaller och mineral som behövs i modern miljöteknik behandlades av utskottet vid detta tillfälle. Yrkandena avstyrktes med hänvisning bl.a. till att SGU har haft i uppdrag att kartlägga möjligheterna för utvinning i Sverige av de innovationskritiska metaller och mineral som är nödvändiga för bl.a. miljö- och klimatomställningen. Vidare påminde utskottet om Utredningen om en hållbar försörjning av innovationskritiska metaller och mineral (SOU 2022:56), vars uppdrag var att se över prövningsprocesser och regelverk i syfte att säkerställa en hållbar försörjning av innovationskritiska metaller och mineral från primära och sekundära källor. Utskottet noterade också att SGU har haft i uppdrag att tillsammans med Naturvårdsverket arbeta för att öka möjligheterna till hållbar utvinning av mineral och metaller från sekundära resurser.

Samtliga motionsyrkanden avstyrktes med hänvisning till pågående utredningar eller beredning av förslag från avslutade utredningar.

Utskottets ställningstagande

Inledning

Utskottets ställningstagande redovisas under följande rubriker:

- Tillgänglighet och kartläggning
- Stärkta förutsättningar för utvinning.

Tillgänglighet och kartläggning

Betydelsen av innovationskritiska metaller och mineral har fått ökad uppmärksamhet under de senaste åren. Det handlar om metaller som ofta är nödvändiga i modern kommunikationsutrustning som exempelvis mobiltelefoner, men också om sådana som ingår i betydelsefulla komponenter i energitekniska lösningar som exempelvis vindkraftverk och batterier.

I en orolig omvärld och med ett osunt beroendeförhållande till import av dessa råmaterial, inte minst från Kina riktas sökljuset mot frågor om vad Sverige och övriga Europa kan göra för att öka självförsörjningsgraden för dessa metaller och mineral.

Utskottet instämmer mot denna bakgrund i det som anförs i flera av motionerna om vikten av att kartlägga förekomsten av dessa material. Utskottet vill dock hävda att det görs och har gjorts mycket på senare år på dessa områden. Såväl SGU som en särskild utredare har haft i uppgift att se över dessa frågor. Därtill har Tillväxtanalys genomfört en omfattande studie av en resurseffektiv och konkurrenskraftig metall- och mineralnäring där frågor med koppling till Sveriges potential för utvinning av innovationskritiska metaller och mineral ges ett betydande utrymme. Det konstateras bl.a. att Sverige är ett av de mest intressanta länderna inom EU för utvinning av strategiska metaller och mineral.

Även utskottet har fördjupat sig kring frågor om innovationskritiska metaller och mineral genom att ta fram en forskningsöversikt på området.

Det bör även påminnas om att riksdagen i sitt beslut om statsbudget för 2024 har beslutat om utvecklade och förstärkta insatser hos SGU för systematisk kartläggning av malmpotentiella områden samt övriga insatser kopplade till främjande av mineralutvinning i Sverige. Syftet är att bidra till en trygg försörjning av mineral och metaller som är kritiska för samhällets funktion samt att bidra till omställning till grön energi och teknisk utveckling.

Utöver detta kan det nämnas att regeringen i sin klimathandlingsplan pekar på behovet av en trygg, hållbar och ökad råvaruförsörjning i Sverige av alla metaller och mineral som bl.a. är nödvändiga för produktionen av t.ex. vindkraftverk, elfordonsbatterier och andra produkter som kommer att öka när världen ställer om till fossilfrihet. Regeringen anser att det behövs en satsning på att definiera, utveckla och implementera kvalitetssäkrade och volymmässigt tillräckliga råvaru- och produktflöden och att detta är särskilt viktigt för s.k. kritiska och strategiska metaller och mineral. Utskottet förutsätter att dessa frågor kommer att ges betydande utrymme i regeringens kommande mineralstrategi. För det sistnämnda talar också det faktum att EU nyligen har beslutat om en förordning om kritiska råmaterial (European Critical Raw Materials Act, CRMA) som syftar till att säkerställa EU:s tillgång till säkra och hållbara försörjning av kritiska råmaterial inklusive viktiga metaller och mineral.

Avslutningsvis bör det även nämnas att såväl Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA), Nordiska ministerrådet och FOI på olika sätt arbetar med frågor om innovationskritiska metaller och mineral.

Mot bakgrund av det anförda gör utskottet den sammantagna bedömningen att det i nuläget inte finns några skäl för riksdagen att agera med anledning av de här aktuella förslagen.

Därmed avstyrks motionsyrkandena.

Stärkta förutsättningar för utvinning

Utskottet har i föregående avsnitt pekat på den ökade betydelsen av innovationskritiska metaller och mineral och att det är viktigt att fördjupa kunskaperna om var dessa betydelsefulla råmaterial finns. Utöver det nödvändiga kartläggningsarbete som lyfts fram, vill utskottet också understryka betydelsen av att förbättra förutsättningarna för att dessa metaller och mineral ska kunna utvinnas på ett hållbart sätt, inte minst mot bakgrund av att Sverige bedöms vara ett av de mest intressanta länderna inom EU för utvinning av strategiska metaller och mineral.

Liksom när det gäller kartläggning av de befintliga resurserna har flera olika aktörer engagerat sig i olika utvinningsrelaterade frågor. Som har nämnts tidigare har Tillsammans genomfört en omfattande studie som bl.a. berör frågor om Sveriges potential för utvinning av innovationskritiska metaller och mineral. Även SGU har fått förstärkta resurser för bl.a. insatser kopplade till främjande av mineralutvinning i Sverige. Syftet är att bidra till en trygg försörjning av mineral och metaller som är kritiska för samhällets funktion samt att bidra till omställning till grön energi och teknisk utveckling. Även i regeringens klimathandlingsplan redovisas åtgärder som syftar till en trygg, hållbar och ökad råvaruförsörjning i Sverige av metaller och mineral som bl.a. är nödvändiga för produktionen av t.ex. vindkraftverk, elfordonsbatterier och andra produkter som kommer att öka när världen ställer om till fossilfrihet.

I likhet med de ovan behandlade kartläggningsfrågorna utgår utskottet från att förutsättningarna för att utvinna kritiska och strategiska metaller och mineral kommer att vara föremål för överväganden i regeringens utlovade mineralstrategi.

Mot bakgrund av den uppmärksamhet som frågor om innovationskritiska metaller och mineral redan får ser utskottet det inte som påkallat att föreslå riksdagen att bifalla de här aktuella förslagen.

Därmed avstyrks motionsyrkandena.

Övriga frågor om gruvor och mineralförsörjning

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden som på olika sätt gäller gruvor och mineralförsörjning. Utskottet hänvisar bl.a. till den utlovade mineralstrategin och till att SGU har fått förstärkta resurser bl.a. för insatser kopplade till främjande av mineralutvinning i Sverige.

Jämför reservation 15 (S), 16 (MP), 17 (SD), 18 (MP), 19 (S), 20 (V) och 21 (MP).

Motionerna

Ny eller reviderad mineralstrategi

Per Bolund m.fl. (MP) föreslår i partimotion 2023/24:996 yrkande 78 ett tillkännagivande om en ny strategi för en hållbar mineral- och metallförsörjning med fokus på 1) cirkularitet, 2) utveckling av alternativa material, 3) världens mest hållbara gruvnäring nationellt och 4) hållbara värdekedjor globalt. I yrkande 79 begärs ett tillkännagivande om en handlingsplan för utvinning av mineral och metall samtidigt som lokalsamhällets roll stärks med målsättningen att Sverige ska ha världens bästa gruvnäring ut ekologiskt och socialt perspektiv samt ur hållbarhetssynpunkt. Motionärerna vill först och främst använda resurser som redan har brutits, men konstaterar att den gröna omställningen kommer att kräva att nya gruvor öppnas och de vill att Sverige då bidrar med hållbara mineral och metaller samtidigt som miljön och lokalsamhällena värnas. I yrkande 83 begärs ett tillkännagivande om att Sverige ska ha världens bästa gruvnäring ur ett socialt och ekologiskt perspektiv.

I kommittémotion 2023/24:432 Tobias Andersson m.fl. (SD) yrkande 1 föreslås ett tillkännagivande om att det bör utarbetas en ny mineralstrategi. Ett tillkännagivande om att regeringen i en sådan strategi särskilt bör beakta målet i The European Critical Raw Materials Act föreslås i yrkande 2. De två förslagen motiveras med att en ny strategi kan ge förbättrade och långsiktiga villkor för nyetablering av gruvor, vilket motionärerna anser är nödvändigt mot bakgrund av samhällsomvandlingen.

I motion 2023/24:2633 yrkande 9 av Fredrik Olovsson m.fl. (S) föreslås ett tillkännagivande om en revidering av mineralstrategin. Motionärerna anser att det är av stor betydelse att regeringen på ett samlat sätt beskriver sin strategi för att ta vara på de goda svenska förutsättningarna och värnar svenska nationella intressen i mineralpolitiken. Strategin bör även inkludera prospektering och strategiska råmaterial.

Minerallagens utformning

I kommittémotion 2023/24:432 av Tobias Andersson m.fl. (SD) yrkande 16 anför motionärerna att de vill se en robust och funktionell lagstiftning för gruvnäringen. De efterlyser en genomlysning av den befintliga lagstiftningen så att den fyller sitt syfte även under större nationella och internationella kriser såsom pandemin, då bl.a. den riskkapitalberoende prospekteringsbranschen drabbades hårt.

Emma Berginger m.fl. (MP) efterlyser i kommittémotion 2023/24:679 yrkande 5 ett tillkännagivande om att gruvindustrin ska leva upp till högre miljökrav, en moderniserad minerallagstiftning och att säkra miljöskyddade områden från prospektering samt provborrning. Motionärerna ser gruvplanerna vid Norra Kärr i närheten av Gränna som ett hot mot Vätterns vattenkvalitet.

Rickard Nordin (C) anför i motion 2023/24:1781 att minerallagen bör utvidgas till att omfatta geotermala fält och geotermalt vatten och begär därför ett tillkännagivande med den innebörden. Motionären menar att förslaget skulle gynna industrin samtidigt som det ger ett skydd åt sakägarna.

Mineral och miljö

Anna-Caren Säterberg m.fl. (S) anser i kommittémotion 2023/24:2629 yrkande 16 att riksdagen genom ett tillkännagivande till regeringen bör framföra att Sverige behöver stärka sin position som en ledande aktör för hållbar gruvdrift. Motionärerna pekar på Tyskland som ett föregångsland där man framgångsrikt har infört lagstiftning som tar hänsyn både till gruvsektorns behov och till skyddet av miljön.

I kommittémotion 2023/24:432 av Tobias Andersson m.fl. (SD) yrkande 14 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen ska utreda modellen för företagens ekonomiska ansvar för sanering och efterbehandling av mark i samband med avslutad gruvverksamhet. Att tydliggöra hur det säkerställs att koncessionshavaren avsätter medel för sanering och efterarbete kan komma att öka den sociala acceptansen i lokalsamhället.

Ulrika Heie (C) anför i motion 2023/24:1220 yrkande 1 att regeringen bör ge SGU i uppdrag att ansvara för miljökontrollen vid Ranstad och säkerställa att inga oönskade effekter uppstår i framtiden från den nedlagda uranutvinningsanläggningen. Vidare anser motionären i yrkande 2 att riksdagen genom ett tillkännagivande bör uppmana regeringen att ge SGU i uppdrag att se över möjligheten att förvärva den mark i det aktuella området som behöver skyddas. Motionären motiverar förslagen med den oro som lokalbefolkningen känner för framtida miljökonsekvenser.

Vissa frågor om gruvor och mineralförsörjning

Per Bolund m.fl. (MP) anför i partimotion 2023/24:996 yrkande 84 att regeringen bör verka för att EU:s regelverk ska stimulera gruvnäringen och dess värdekedjor att konkurrera utifrån bästa möjliga prestanda när det kommer till miljö, klimat och mänskliga rättigheter. Motionärerna anser att Sverige bör

verka för mänskliga rättigheter, minskad klimatpåverkan och stärkt miljö oavsett var gruvan är belägen.

I kommittémotion 2023/24:432 av Tobias Andersson m.fl. (SD) yrkande 4 vill motionärerna stärka förutsättningarna för SGU och Bergsstaten och i yrkande 5 att regeringen ska återinföra mineraljakten i SGU:s regi. Dessutom föreslår motionärerna i yrkande 8 att regeringen genom ett tillkännagivande ska uppmanas att vidta åtgärder för att öka prospekteringsviljan. Förslagen motiveras med att myndigheterna behöver ett tydligt uppdrag att kommunicera saklig information och kunskap om prospektering och gruvdrift samt att bistå vid rättsliga tvister eftersom mineral i allt högre grad eftersöks i områden där det saknas en tradition av gruvdrift. Motionärerna ser även med oro på att prospekteringsviljan minskar och vill att regeringen ser över de regelverk som kan hämma densamma.

I kommittémotion 2023/24:2342 yrkande 13 anför Linda Snecker m.fl. (V) att regeringen bör utreda möjligheterna till stödstrukturer för att utöka återbruk och återvinning eftersom motionärerna anser att gruvindustrin kan lyckas ännu bättre med sitt återvinningssystem även om det har gjorts stora framsteg på området.

Bakgrund och pågående arbete

Mineralstrategi

Utskottet har tidigare noterat att den mineralstrategi som antogs 2013 och reviderades 2015 omfattade ett flertal åtgärder som har genomförts enligt plan. Våren 2020 konstaterade utskottet även att flera av dessa åtgärder kan väntas ha effekt under flera års tid (bet. 2019/20:NU11).

I budgetpropositionen för 2024 (prop. 2023/24:1, utg.omr. 24 Näringsliv) aviserar regeringen att man har för avsikt att ta fram en ny mineralstrategi för att säkra inhemsk metallproduktion i en förändrad geopolitisk kontext. Regeringen uppger att strategin kommer att vara vägledande för hur regeringen framgent kommer att arbeta för att stärka och utveckla den svenska mineralnäringsen och hela gruvklustret. Någon närmare offentlig information om hur den utlovade mineralstrategin kommer att tas fram eller när den kan förväntas vara klar finns i dagsläget (mitten av januari 2024) emellertid inte att tillgå från Regeringskansliet.

Geoenergi och geotermi

Geoenergi är samlingsnamnet för tekniker där värme och kyla från markens översta 400 meter tas till vara. Det finns ett flertal sådana tekniker som genererar bergvärme, grundvattenvärme och jordvärme. I Sverige finns det 500 000 geoenergianläggningar av olika slag. Geotermi är en annan teknik där värme från radioaktivt sönderfall i jordskorpan och värmeledning från jordens inre tas till vara på ett stort djup (vanligtvis mer än 800 meter). Ett geotermiskt fält

är ett landområde där berggrunden är varmare än omkringliggande områden. Geotermiskt vatten är i sin tur grundvatten som värms upp av berggrunden, vid exempelvis geotermiska fält.

Vissa projekt inom geotermi har beviljats stöd av Energimyndigheten under 2020 och 2021. Dessa har enligt Energimyndigheten resulterat i en mängd lärdomar och bidragit till att höja kunskapsnivån i Sverige kring de nyckelfaktorer som är nödvändiga för att utveckla relevant teknik på området. Ett projekt i Göteborg utmynnade emellertid i slutsatsen att det under nuvarande förutsättningar inte verkar finnas någon rimlig möjlighet att använda EGS-teknik (Engineered Geothermal System) i Göteborg.

Även 2022 beviljades stöd för ett projekt för djupgeotermi. Projektet ska kombinera kända väl fungerande tekniker till en innovativ systemlösning för prospektering och borrhning efter samt utvinning av djupgeotermisk energi. I juli 2023 genomfördes en seismisk undersökning som ett första steg inför byggandet av en geotermisk anläggning.

Strategi för cirkulär ekonomi och klimathandlingsplanen

Våren 2020 beslutade regeringen om strategin Cirkulär ekonomi – strategi för omställningen i Sverige. Enligt uppgift från Regeringskansliet gäller strategin fortsättningsvis. I strategin redovisas en vision om ett samhälle där resurser används effektivt i giffria cirkulära flöden och ersätter jungfruliga material. Det övergripande målet med strategin är att bidra till att nå miljö- och klimatmålen, liksom flera av de globala hållbarhetsmålen inom Agenda 2030. I strategin lyfts innovationskritiska metaller och mineral fram som en av de s.k. prioriterade strömmarna som man kommer att fokusera på i arbetet med att ställa om till en cirkulär och biobaserad ekonomi.

Mineral och metaller i regeringens klimatpolitiska handlingsplan

Den 21 december 2023 presenterade regeringen den handlingsplan som ska vägleda arbetet med att nå klimat- och miljömålen under de kommande fyra åren. När det gäller mineralpolitiskt relevanta aspekter på detta arbete slår regeringen fast att det krävs en säker tillgång till hållbart producerade råvaror för att bygga den fossilfria ekonomin. För att bygga elsystem, energiproduktion, batterier och övrig teknik som behövs i en fossilfri ekonomi behöver Sverige, enligt regeringen, i betydligt högre utsträckning utnyttja de råvaror som finns i landet. Det konstateras att Sverige genom en stark gruvsektor och en cirkulär användning av mineral kan bidra till en ökad självförsörjningsgrad inom EU för metaller och mineral som ofta är centrala råvaror i tekniker som är avgörande för klimatomställningen och därigenom bidra till ökad säkerhet och mindre beroende av import från tredjeländ.

Som ett led i detta arbete gör regeringen bl.a. bedömningen att processen för prospektering och utvinning av koncessionsmineral bör effektiviseras och göras mer förutsebar.

Efterbehandlingsansvar

I 10 kap. miljöbalken finns de bestämmelser som reglerar vem som är ansvarig för att utreda och efterbehandla områden som är så pass förorenade att de kan medföra skada eller problem för människors hälsa eller miljön. Enligt huvudregeln är det den som bedriver eller har bedrivit verksamhet eller har vidtagit en åtgärd som har bidragit till föroreningen, den s.k. verksamhetsutövaren, som är utrednings- och efterbehandlingsansvarig. Även en fastighetsägare kan bli ansvarig.

I april 2022 överlämnade regeringen propositionen Ordning och reda på avfallet (prop. 2021/22:219) till riksdagen. I propositionen föreslogs nya bestämmelser om hur säkerheter ska ställas vid utvinningsverksamheter. Regeringen lämnade även förslag som syftade till att förbättra avfallshanteringen. Propositionen bereddes av miljö- och jordbruksutskottet under våren 2022, som ställde sig bakom regeringens förslag om ändringar i miljöbalken. Riksdagen biföll utskottets förslag (bet. 2021/22:MJU26, rskr. 2021/22:415). De delar av lagändringarna som gäller utvinningsverksamheter trädde i kraft den 1 juli 2023. Övriga delar trädde i kraft den 1 januari 2023.

Enligt en ny lydelse av 16 kap. 3 § miljöbalken som trädde i kraft den 1 juli 2023 kan tillstånd, godkännande eller dispens enligt balken göras beroende av att den som avser att bedriva verksamheten ställer säkerhet för kostnaderna för att avhjälpa miljöskada och för andra återställningsåtgärder som verksamheten kan ge anledning till. En säkerhet ska godtas om den visas vara betryggande för sitt ändamål. Säkerheten kan ställas efter hand enligt en plan som innebär att säkerheten vid varje tidpunkt tillgodoser det aktuella behovet. Det kan vidare noteras att en ny lydelse av 15 kap. 35 § miljöbalken trädde i kraft vid samma tidpunkt. Bestämmelsen stipulerar att tillstånd för en verksamhet som omfattar deponering av avfall endast får ges om tillståndet förenas med en skyldighet att ställa säkerhet enligt 16 kap. 3 § miljöbalken för fullgörande av skyldigheter som gäller för verksamheten eller om verksamhetsutövaren vidtar någon annan lämplig åtgärd för ett sådant säkerställande.

Om miljön kring Ranstadsverket

I Västra Götalands län drevs under 1960-talet en gruva med efterföljande uran-utvinning ur alunskiffer, det s.k. Ranstadsverket. Sedan 1990-talet har avfallsdeponin, dagbrottet och industriområdet efterbehandlats. Sedan 2010 har det även pågått avveckling av verksamheten, och de sista byggnaderna som var radioaktivt förorenade har rivits.

Med anledning av att en av motionerna tar upp frågor om miljön kring Ranstadsverket finns skäl att referera ett frågesvar från statsrådet Romina Pourmokhtari från april 2023. Frågeställaren Jan Riise (MP) ville veta vad statsrådet avsåg att göra för att få till en långsiktig och säker lösning för fastighet och deponi i Ranstad (fr. 2022/23:525).

Av frågesvaret framgår bl.a. att det finns förslag från Länsstyrelsen i Västra Götalands län om att staten ska ansvara för kontroll över föroreningarna från

den tidigare uranutvinningen, säkerställa att det inte uppstår oönskade miljöeffekter i framtiden och agera om det trots allt skulle uppstå miljöskador. Länsstyrelsen föreslår också att den förorenade marken bör övergå i statens ägo. Statsrådet Romina Pourmokhtari konstaterade i frågesvaret att ärendet vid den aktuella tidpunkten bereddes inom Regeringskansliet. Hon poängterade också att detta är första gången som regeringen kommer att hantera en fråga om det långsiktiga ansvaret för en kärnteknisk anläggning och att ärendet innehåller flera principiella frågeställningar.

Sedan frågan besvarades av statsrådet i april 2023 har beredningen av ärendet fortskridit bl.a. med ett möte mellan tjänstemän från Klimat- och näringslivsdepartementet, Länsstyrelsen i Västra Götalands län och SGU. Enligt uppgift från Regeringskansliet är den aktuella frågeställningen mycket komplex, men förhoppningen är att ärendet ska vara färdigberett senare under innevarande år varefter regeringen kan fatta eventuella beslut.

Mineraljakten

Mineraljakten var ett projekt som innebar att allmänheten uppmuntrades att skicka in intressanta geologiska prover för bedömning av en sakkunnig geolog. Ett huvudsyfte med projektet var att skapa engagemang, kunskap och intresse för råvaruförsörjning. Allmänheten skickade årligen in mellan 1 500 och 3 000 prover och de bästa belönades med penningpriser. Projektet bidrog till att bygga kunskap och engagemang samt gav upphov till ett antal fynd som ledde till såväl prospektering som produktion, inte minst i områden där prospektering inte hade bedrivits tidigare.

I betänkandet En tryggad försörjning av metaller och mineral (SOU 2022:56) som kom i oktober 2022 föreslogs en förstärkning av SGU:s anslag med 40 miljoner kronor årligen mellan 2023 och 2028 för att skapa en kartläggning av potentialen för utvinning och återvinning av innovationskritiska metaller och mineral i Sverige. Minst 1,5 miljoner kronor per år föreslogs gå till en återstart av mineraljakten, bl.a. med hänvisning till att mineraljaksdata har bedömts ha särskilt stor betydelse för möjligheten att identifiera områden för utvinning av innovationskritiska metaller och mineral.

Som har redovisats tidigare i betänkandet pågår beredning av utredningens förslag alltjämt inom Regeringskansliet.

Tidigare riksdagsbehandling

Förslag i motioner om att revidera den gamla eller att ta fram en ny mineralstrategi har återkommande behandlats av utskottet under de senaste åren. Våren 2023 avslög riksdagen senast yrkanden med den inriktningen (bet. 2022/23:NU13). Utskottet sa sig inte vara berett att förorda en ny mineralstrategi förrän de då nyligen avslutade utredningarna, om dels prövningsprocesser och regelverk för en hållbar försörjning av innovationskritiska metaller och

mineral, dels en modern och effektiv miljöprövning, beretts inom Regeringskansliet. Utskottet hänvisade också till det då pågående arbetet på EU-nivå, med att fram en ny EU-rättsakt om råvaror av avgörande betydelse.

Även förslag om en översyn av eller ändringar i minerallagen förekommer återkommande i motioner. När utskottet senast behandlade sådana förslag, varav flera var likalydande med de nu aktuella, våren 2023 (bet. 2022/23:NU13) hänvisade utskottet bl.a. till den då pågående beredningen inom Regeringskansliet av förslag från Klimaträtsutredningen och från Utredningen om en modern och effektiv miljöprövning (Miljöprövningsutredningen). Utskottet avstyrkte även ett förslag om geotermala fält som var likalydande det som är aktuellt i detta betänkande. I det fallet hänvisade utskottet till att riksdagen inte bör föregå resultaten från pågående projekt för djupgeotermi.

Beträffande förslag på temat mineral och miljö avstyrkte utskottet våren 2023 ett förslag om sanering och efterbehandling efter avslutad gruvverksamhet likalydande med det som har väckts under innevarande riksmöte. Utskottet hänvisade till att riksdagen våren 2022 ställde sig bakom regeringens förslag om ändringar i miljöbalken som bl.a. avfallshantering och återställningsåtgärder (prop. 2021/22:219, bet. 2021/22:MJU26, rskr. 2021/22:415). De delar av lagändringarna som gäller utvinning trädde i kraft den 1 juli 2023.

När det gäller förslag om att stärka förutsättningarna för SGU och Bergsstaten konstaterade utskottet våren 2023 att SGU enligt sin instruktion har till uppgift att verka för att skapa goda förutsättningar för ett hållbart nyttjande av landets mineralresurser. Myndigheten ska också främja hållbar tillväxt och företagande inom gruvsektorn.

Utskottets ställningstagande

Inledning

Utskottets ställningstagande redovisas under följande rubriker:

- Ny eller reviderad mineralstrategi
- Minerallagens utformning
- Mineral och miljö
- Vissa frågor om gruvor och mineralförsörjning.

Ny eller reviderad mineralstrategi

Utskottet delar motionärernas uppfattning om behovet av en ny nationell mineralstrategi. Eftersom regeringen har utlovat en sådan strategi kan det dock inte anses vara påkallat med ett riksdagsuttalande med den innebörden. Utskottet anser inte heller att det finns skäl för riksdagen att tillmötesgå önskemålen i ett par av motionerna om att uttala vad denna strategi ska omfatta. Här är utskottets uppfattning att detta i första hand bör vara en fråga för regeringen att avgöra. Utskottet ser det för övrigt som en självklarhet att strategin utformas så att den tar vara på de goda svenska förutsättningarna och värnar svenska nationella intressen i mineralpolitiken, i linje med vad som förordas i

en av motionerna. Något riksdagsuttalande om detta bedöms därför inte vara nödvändigt.

Därmed avstyrks motionsyrkandena.

Minerallagens utformning

Den mineralstrategi som har utlovats av regeringen förutses innehålla överväganden med koppling till minerallagens framtida utformning och då rimligen även med beaktande av de särskilda behov som kan tänkas uppkomma i samband med nationella eller internationella kriser. Utskottet är inte i dagsläget berett att biträda ett förslag om en översyn av minerallagen, utan anser att den kommande mineralstrategin bör avvaktas innan det finns skäl för riksdagen att agera. Utskottet anser inte heller att riksdagen bör bifalla förslaget om att gruvindustrin ska leva upp till högre miljökrav, en moderniserad minerallagstiftning och att säkra miljöskyddade områden från prospektering samt provborrning. Här är utskottets uppfattning att den nuvarande regleringen genom miljöbalken ger ett tillräckligt skydd för områden med höga naturvärden.

När det avslutningsvis gäller förslaget om att låta minerallagen omfatta geotermala fält och geotermalt vatten hänvisar utskottet återigen till de projekt på detta område som alltjämt pågår. Enligt utskottets bedömning har den nuvarande lagstiftningen inte utgjort något betydande hinder för dessa projekt, och en ny reglering i minerallagen kan därför inte anses vara påkallad i dagsläget. När projekten har kommit lite längre kan det finnas skäl att på nytt överväga behovet av reglering genom minerallagen eller annan lagstiftning.

Därmed avstyrks motionsyrkandena.

Mineral och miljö

Utskottet har ingen annan uppfattning än den som framförs i en av motionerna om att Sverige behöver stärka sin position som en ledande aktör för hållbar gruvdrift. I likhet med motionärerna ser utskottet inget som hindrar att Sverige tar intryck av goda exempel från andra länder – exempelvis Tyskland som nämns i motionen – i denna strävan. Utskottet förutsätter att regeringen också delar denna uppfattning och att det därmed inte kan anses vara motiverat med ett uttalande från riksdagen i vilket detta påtalas.

Beträffande förslaget om efterbehandling och sanering av gamla gruvområden hänvisar utskottet – liksom det gjorde då ett likalydande yrkande behandlades våren 2023 – till de lagändringar som trädde i kraft så sent som den 1 juli 2023. Enligt utskottets uppfattning bör dessa lagändringar få verka en tid innan det finns skäl för riksdagen att vidta några nya åtgärder på området.

När det avslutningsvis gäller förslagen med koppling till den tidigare utvinningen av uran i Ranstad kan utskottet konstatera att det för närvarande pågår överväganden om det långsiktiga ansvaret för den kärntekniska anläggningen i Ranstad, och förhoppningen är att ärendet ska vara färdigberett senare under innevarande år varefter regeringen kan fatta eventuella beslut. Ärendet är emellertid komplext och innehåller flera principiella frågeställningar, vilket

gör att processen kan bli utdragen. Med hänvisning till det anförda bör riksdagen avslå förslagen om tillkännagivanden om Ranstad.

Därmed avstyrks motionsyrkandena.

Vissa frågor om gruvor och mineralförsörjning

Som har redovisats tidigare har riksdagen beslutat om utvecklade och förstärkta insatser hos SGU för systematisk kartläggning av malmpotentiella områden samt övriga insatser kopplade till främjande av mineralutvinning i Sverige. Satsningen är den största under överskådlig tid på kartläggning av malmpotentiella områden och främjande av mineralutvinning och bör kunna anses tillgodosätta det önskemål om ett tillkännagivande om att stärka förutsättningarna för SGU och Bergsstaten som återfinns i en av motionerna.

I samma motion finns förslag om att återinföra den s.k. mineraljakten. Här kan utskottet konstatera att ett liknande förslag lyftes fram av Utredningen om en hållbar försörjning av innovationskritiska metaller och mineral som kom 2022. Förslagen i det betänkandet bereds allt jämt inom Regeringskansliet, och utskottet anser att regeringens ställningstagande till dessa bör avvaktas innan det finns skäl för riksdagen att agera.

Utskottet är inte heller berett att ställa sig bakom förslaget om att Sverige ska verka för att EU:s regelverk ska stimulera gruvnäringen och dess värdekedjor att konkurrera utifrån bästa möjliga prestanda när det kommer till miljö, klimat och mänskliga rättigheter. Utskottet anser att Sverige vanligen tillhör de länder som håller dessa frågor högt i olika internationella sammanhang. Något riksdagsuttalande med den innebörden bedöms därför inte vara nödvändigt.

Utskottet anser avslutningsvis inte heller att förslaget om att regeringen ska utreda möjligheterna till stödstrukturer för att utöka återbruk och återvinning bör bifallas av riksdagen. Här hänvisar utskottet till det arbete som bl.a. pågår med koppling till den nationella strategin för cirkulär ekonomi.

Därmed avstyrks motionsyrkandena.

Reservationer

1. Natura 2000-tillstånd, punkt 2 (S)

av Fredrik Olovsson (S), Monica Haider (S), Mattias Jonsson (S), Aida Birinxhiku (S) och Daniel Vencu Velasquez Castro (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2023/24:2633 av Fredrik Olovsson m.fl. (S) yrkande 2.

Ställningstagande

Koldioxidfri stålproduktion, batterifabriker, eldrivna tunga lastbilar och återvinning av gruvavfall skapar tusentals nya jobb med svenska löner och kollektivavtal. Grön teknik och elektrifiering kräver dock mängder av metaller och mineral som inte sällan importeras från länder med dåliga arbetsvillkor och där det till och med förekommer barnarbete i gruvorna.

Många av de metaller som behövs för omställningen finns dock i Sverige, både i berggrunden och i gammalt gruvavfall. För att Sverige ska kunna bidra med metaller och mineral som bryts och vidareförädlas på ett hållbart, miljöanpassat och socialt ansvarsfullt sätt krävs det dock vissa justeringar i tillståndprocesserna. Dessa är i dag krångliga och oförutsägbara och riskerar att ta lång tid, vilket bl.a. skapar osäkerhet om när prövningen av Natura 2000-tillstånd ska genomföras. Denna osäkerhet gör att stora resurser måste läggas i ett mycket tidigt skede av processen och kan innebära att företag väljer bort investeringar i den svenska gruvnäringen. Därför vill vi införa en samlad prövning av tillstånd enligt miljöbalken och Natura 2000. Natura 2000-tillstånd ska inte heller vara en förutsättning för att få bearbetningskoncession enligt mine-rallagen.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

2. Myndigheternas roll vid tillståndprocesser, punkt 3 (S)

av Fredrik Olovsson (S), Monica Haider (S), Mattias Jonsson (S), Aida Birinxhiku (S) och Daniel Vencu Velasquez Castro (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2023/24:2633 av Fredrik Olovsson m.fl. (S) yrkande 5.

Ställningstagande

Sverige behöver storsatsa på grön teknik och elektrifiering och se till att de nya jobb som klimatomställningen skapar hamnar i Sverige och inte i länder med tvivelaktiga arbetsförhållanden och bristfällig miljöhänsyn. Sverige har goda möjligheter att kunna bidra med metaller och mineral som framställs på ett hållbart, miljöanpassat och socialt ansvarsfullt sätt men då måste tillståndsprocesserna bli mer effektiva. Byråkratiska hinder som komplicerar tillståndsprocesserna och gör dem långsamma måste bort. Kontakterna mellan företag och myndigheter behöver förenklas och hela arbetet bli mer lösningsorienterat.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

3. Utvinning av uran, punkt 4 (C)

av Elisabeth Thand Ringqvist (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2023/24:2453 av Rickard Nordin m.fl. (C) yrkande 93 och
avslår motion
2023/24:432 av Tobias Andersson m.fl. (SD) yrkandena 17 och 18.

Ställningstagande

Jag står bakom en offensiv klimatpolitik som syftar till att minska Sveriges och världens utsläpp av växthusgaser mycket snabbare än i dag. Politikens roll ska vara att ta fram slagkraftiga styrmedel som gör det enklare att ställa om till ett hållbart samhälle och som leder till att utsläppen minskar.

Energipolitiken spelar en viktig roll i det klimatpolitiska arbetet. Kärnkraften kommer att vara en betydelsefull del av den svenska energimixen under lång tid framöver. Mot den bakgrunden och med hänvisning till att jag förordar ett cirkulärt och resurseffektivt samhälle är min uppfattning att ju mer av det material som uppkommer vid gruvbrytningen som kan tas till vara, desto bättre ur ett cirkulärt perspektiv. Därför anser jag att det bör vara tillåtet att utvinna uran ur biprodukter från annan gruvdrift, inklusive för dess fissila egenskaper. Samtidigt motsätter jag mig öppnandet av gruvor där det primära syftet är att bryta uran.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

4. Övrigt om förbud mot utvinning, punkt 5 (SD)

av Tobias Andersson (SD), Jessica Stegrud (SD), Eric Palmqvist (SD) och Johnny Svedin (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2023/24:432 av Tobias Andersson m.fl. (SD) yrkande 19 och avslår motionerna

2023/24:1526 av Linus Lakso m.fl. (MP) och

2023/24:1887 av Linus Lakso m.fl. (MP).

Ställningstagande

I juli 2022 infördes i Sverige som ett av de första länderna i världen ett förbud mot prospektering och utvinning av stenkol, brunkol, råolja, skifferolja och naturgas. Förbudet infördes trots att någon brytning eller prospektering efter dessa råvaror inte bedrevs i Sverige vid tidpunkten. Enligt vår uppfattning vilade beslutet på starka ideologiska motiv snarare än på realpolitiska.

Även om vi inte förespråkar brytning, utvinning eller bruk av de ovan uppräknade råmaterialen anser vi att beslutet var olyckligt. Rysslands invasionskrig mot Ukraina har radikalt förändrat det säkerhetspolitiska läget i Europa, vilket kastar ett nytt ljus över behovet av att om nödvändigt kunna säkra självförsörjning av dessa material, inte minst med hänvisning till deras roll som energibärare.

Vi anser också att skärpningen av lagstiftningen om utvinning i alunskiffer inte borde ha genomförts. Såväl förbudet mot prospektering och utvinning av stenkol, brunkol, råolja, skifferolja och naturgas som den skärpta lagstiftningen kring utvinning i alunskiffer bör enligt vår uppfattning därför hävas för att kunna trygga den svenska energiförsörjningen även under kristider.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

5. Övrigt om förbud mot utvinning, punkt 5 (V, MP)

av Elin Söderberg (MP) och Lorena Delgado Varas (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna
2023/24:1526 av Linus Lakso m.fl. (MP) och
2023/24:1887 av Linus Lakso m.fl. (MP) samt
avslår motion
2023/24:432 av Tobias Andersson m.fl. (SD) yrkande 19.

Ställningstagande

Utvinning av fossila bränslen är förbjudet i Sverige. För att det ska vara möjligt att bromsa den globala klimatkrisen är det nödvändigt att det vidtas åtgärder för att begränsa sådan utvinning även i resten av världen. Precis som för icke-spridning och nedrustning av kärnvapen är internationellt samarbete avgörande för att utvinning av fossila bränslen ska upphöra. Det krävs förhandlingar och överenskommelser för att säkerställa en utfasning som är snabb nog och uppfattas som rimlig och rättvis bland parterna. Ett internationellt avtal på detta område skulle enligt vår mening utgöra ett nödvändigt komplement till Parisavtalet, som endast fokuserar på utsläpp och inte hanterar frågan om fossil utvinning och produktion. Därför bör Sverige verka på global nivå för att ett sådant avtal kommer till stånd.

Vi anser också att det bör vara förbjudet att bryta alunskiffer. Den skärpning av lagstiftningen på detta område som gjordes våren 2022 är enligt vår uppfattning otillräcklig. Den lämplighetsprövning av den som ansöker om bearbetningskoncession för att utvinna alunskiffer som då infördes i mineralagen ger enligt vår uppfattning inte ett tillräckligt skydd. Brytning i alunskiffer orsakar skador på människor och natur. Radioaktiva gaser och radioaktivt damm frigörs och radioaktiva sönderfallsprodukter blir dessutom kvar i gruvavfallet och riskerar att läcka ut. Därför anser vi att det behövs ett nationellt förbud mot att bryta alunskiffer.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännager för regeringen.

6. Mineralersättning, punkt 6 (SD)

av Tobias Andersson (SD), Jessica Stegrud (SD), Eric Palmqvist (SD)
och Johnny Svedin (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2023/24:432 av Tobias Andersson m.fl. (SD) yrkande 11 och
avslår motionerna

2023/24:1886 av Linus Lakso m.fl. (MP) yrkande 1 och
2023/24:2492 av Elisabeth Thand Ringqvist m.fl. (C) yrkande 26.

Ställningstagande

Sverige har rikliga förekomster av mineral som i grunden kan ses som svenska folkets tillgångar. Förutom att gruvnäringen skapar såväl arbetstillfällen som viktiga värdekedjor menar vi att det är rimligt att en del av värdet av de utvunna tillgångarna kommer staten och dess medborgare till del. I dag åstadkoms detta genom den s.k. mineralersättningen som uppgår till 2 promille av det beräknade värdet av mängden bruten mineral och som betalas ut under hela gruvans livslängd. Av denna del av värdet tillfaller tre fjärdedelar berörda fastighetsägarna och en fjärdedel tillfaller staten.

I en internationell jämförelse är den svenska mineralersättningen låg. Samtidigt bör den betraktas som en del av de samlade skatter och avgifter som tas ut från gruvföretagen, för att jämförelsen inte ska bli missvisande. Det är den samlade kostnadsbilden för gruvproduktionen (som bl.a. innefattar produktionskostnader, skatter och avgifter) som avgör om den svenska gruvnäringen kan konkurrera på den globala marknaden. Om Sverige vill behålla och utveckla gruvnäringen behöver konsekvenserna av förändringar i skatter och avgifter analyseras noga. Enligt vår uppfattning bör mineralersättningen ligga på en nivå som inte hindrar nya investeringar i prospektering och gruvverksamhet. Samtidigt bör den garantera en rimlig avkastning till såväl markägare som staten. Detta är viktigt, inte minst för att öka den sociala acceptansen för gruv- och mineralnäringen. Med denna utgångspunkt anser vi att mineralersättningens utformning, nivåer och fördelning behöver ses över.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

7. Mineralersättning, punkt 6 (V, MP)

av Elin Söderberg (MP) och Lorena Delgado Varas (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2023/24:1886 av Linus Lakso m.fl. (MP) yrkande 1 och
avslår motionerna

2023/24:432 av Tobias Andersson m.fl. (SD) yrkande 11 och

2023/24:2492 av Elisabeth Thand Ringqvist m.fl. (C) yrkande 26.

Ställningstagande

Trots omfattande insatser för omställningen så orsakar gruv- och mineralnärings stor påverkan på värdefulla naturmiljöer och den påverkar också andra näringar som rennärings, turismen och friluftslivet på ett negativt sätt.

Vid en internationell jämförelse sticker den svenska mineralersättningen på bara 2 promille ut som en av de lägsta i världen. Skillnaden är så stor att den kan betraktas som både häpnadsväckande och oförklarlig. Mot den bakgrunden anser vi att det finns mycket goda skäl för att höja mineralersättningen kraftigt. Medlen bör användas till en hållbar samhällsbyggnad lokalt och för att täcka de kostnader och skador som gruvdriften medför.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

8. Mineralersättning, punkt 6 (C)

av Elisabeth Thand Ringqvist (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkänner detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2023/24:2492 av Elisabeth Thand Ringqvist m.fl. (C) yrkande 26 och avslår motionerna

2023/24:432 av Tobias Andersson m.fl. (SD) yrkande 11 och

2023/24:1886 av Linus Lakso m.fl. (MP) yrkande 1.

Ställningstagande

Gruv- och mineralnärings är betydelsefull för Sverige och bidrar till såväl jobb som tillväxt på orter där det ofta är ont om arbetstillfällen. Den spelar också en viktig roll för att det ska vara möjligt att lyckas med klimatomställningen. Här handlar det inte minst om betydelsen av att kunna trygga försörjningen av sådana innovationskritiska metaller och mineral som behövs i modern miljöteknik. För att underlätta utvinning av dessa råmaterial krävs dock en ökad acceptans hos markägarna och hos lokalbefolkningen. Enligt min uppfattning är det därför motiverat att undersöka förutsättningarna för en höjning av mineralersättningen samtidigt som den del av denna ersättning som tillfaller staten i stället bör gå till lokalsamhället vars närmiljö påverkas.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

9. Markägares rättigheter, punkt 7 (SD)

av Tobias Andersson (SD), Jessica Stegrud (SD), Eric Palmqvist (SD) och Johnny Svedin (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 7 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2023/24:432 av Tobias Andersson m.fl. (SD) yrkande 12 och

avslår motion

2023/24:617 av Sten Bergheden (M).

Ställningstagande

Gruvbrytning medför alltid en påverkan på miljön och att olika samhällsintressen ställs mot varandra. En gruvetablering innebär ofta att den enskildes äganderätt ställs mot en annan övergripande nytta. Som ett led i att kompensera markägaren för denna form av intrång betalas en mineralersättning av vilken tre fjärdedelar tillfaller markägaren och en fjärdedel tillfaller staten. Vi konstaterar emellertid att mineralersättningen inte är en prioriterad fordran vid en konkurs. Detta förhållande kan få till följd att en markägare vars ägor har påverkats kraftigt av gruvbrytning drabbas hårt ekonomiskt om det gruvföretag som verkar på dennes mark försätts i konkurs. Därför är det enligt vår uppfattning rimligt att stärka markägarens rätt till ersättning vid en eventuell konkurs. Detta kan lämpligen uppnås genom att markägarens del av mineralersättningen framgent betraktas som en prioriterad fordran.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

10. Övriga frågor om ersättning, punkt 8 (S)

av Fredrik Olovsson (S), Monica Haider (S), Mattias Jonsson (S), Aida Birinxhiku (S) och Daniel Vencu Velasquez Castro (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 8 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2023/24:2633 av Fredrik Olovsson m.fl. (S) yrkande 11 och

avslår motionerna

2023/24:996 av Per Bolund m.fl. (MP) yrkande 82,

2023/24:1886 av Linus Lakso m.fl. (MP) yrkande 2 och
2023/24:2446 av Amanda Lind m.fl. (MP) yrkande 5.

Ställningstagande

Den svenska gruv- och mineralnäringen har stor betydelse både för Sverige som land, i det regionala och lokala perspektivet och för att klara den globala klimatkrisen. Det är bra om Sverige kan bidra än mer med viktiga metaller och mineral som har producerats under goda arbetsvillkor och med höga miljökrav, i stället för att dessa utvinns i länder där det förekommer barnarbete och där man tillämpar miljöförstörande metoder.

För en hållbar försörjning av metaller och mineral i Sverige måste det, enligt vår uppfattning, dock tas större hänsyn till utvinningens klimat- och samhällsnytta. En större andel av det värde som gruv- och mineralnäringen genererar bör därför komma hela landet till del.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

11. Övriga frågor om ersättning, punkt 8 (MP)

av Elin Söderberg (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 8 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna
2023/24:996 av Per Bolund m.fl. (MP) yrkande 82,
2023/24:1886 av Linus Lakso m.fl. (MP) yrkande 2 och
2023/24:2446 av Amanda Lind m.fl. (MP) yrkande 5 och
avslår motion
2023/24:2633 av Fredrik Olovsson m.fl. (S) yrkande 11.

Ställningstagande

Jag anser att det bör inrättas en statlig mineralfond.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

12. Tillgänglighet och kartläggning, punkt 9 (V)

av Lorena Delgado Varas (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 9 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2023/24:2342 av Linda W Snecker m.fl. (V) yrkande 12 och avslår motion

2023/24:432 av Tobias Andersson m.fl. (SD) yrkande 9.

Ställningstagande

Omställningen av fordonsflottan till eldrift kräver en betydande mängd ”batterimetaller” som t.ex. litium och kobolt. Med dagens råvaruproduktion kommer dessa metaller dock inte att räcka till framöver – inte ens om återvinningen ökar. Sverige har med sin gruvindustri emellertid goda möjligheter att gå före i den utvecklingen, inte minst när det gäller ny teknik för energilagring. Här kan Sveriges geologiska undersökning (SGU) spela en viktig roll. Därför anser jag att SGU bör få ett särskilt uppdrag att utreda vilka kritiska metaller som finns i Sverige. Därtill bör SGU:s uppdrag utökas så att det även innefattar Sveriges mineralförsörjning.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

13. Stärkta förutsättningar för utvinning, punkt 10 (S)

av Fredrik Olovsson (S), Monica Haider (S), Mattias Jonsson (S), Aida Birinxhiku (S) och Daniel Vencu Velasquez Castro (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 10 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2023/24:2629 av Anna-Caren Sätherberg m.fl. (S) yrkande 15 och

2023/24:2633 av Fredrik Olovsson m.fl. (S) yrkandena 6–8 och avslår motion

2023/24:2492 av Elisabeth Thand Ringqvist m.fl. (C) yrkande 27.

Ställningstagande

Utvinning av metaller och mineral från såväl primära som sekundära källor med särskilt fokus på innovationskritiska metaller och mineral behöver öka inte minst eftersom dessa är viktiga för den gröna omställningen. I ljuset av den pågående globala klimatomställningen behöver Sverige stärka sin position som en ledande aktör inom hållbar gruvdrift. Behovet av kritiska metaller kommer att vara sex till åtta gånger större i framtiden när elektrifiering och

fler batterier kommer att behövas i omställningen av industri- och transportsektorerna. För oss är det därför inte bara en ekonomisk fråga, utan även en moralisk plikt, att stödja och påskynda öppnandet av nya gruvor i Sverige.

Att utvinna kritiska metaller som biprodukter är inte bara resurseffektivt, utan produktionen blir också mindre känslig för marknadsmanipulation och sådana instabila marknader som ofta är förknippade med kritiska och strategiska råmaterial. Samtidigt behövs nya fyndigheter och därför är prospektering nödvändig för att trygga framtidens försörjning av kritiska och strategiska råmaterial. För att öka intresset för prospektering behöver bl.a. SGU:s Malåkontor stärkas upp eftersom det är där den första kontakten med Sverige ofta tas av prospekteringsbolagen. Vi anser också att regeringen bör låta utreda ett snabbspår för brytning av kritiska jordartsmetaller i Sverige.

EU-kommissionen har utvidgat sin lista över kritiska råmaterial så att den även omfattar strategiskt viktiga råmaterial. Enligt vår uppfattning är det viktigt att listan utvecklas kontinuerligt och att den även inkluderar basmetaller samt att förordningen förbättrar villkoren för utvinning, förädling och återvinning av andra råmaterial än de som klassificerats som kritiska eller strategiska.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

14. Stärkta förutsättningar för utvinning, punkt 10 (C)

av Elisabeth Thand Ringqvist (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 10 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkänner detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2023/24:2492 av Elisabeth Thand Ringqvist m.fl. (C) yrkande 27 och avslår motionerna

2023/24:2629 av Anna-Caren Säterberg m.fl. (S) yrkande 15 och

2023/24:2633 av Fredrik Olovsson m.fl. (S) yrkandena 6–8.

Ställningstagande

Gruv- och mineralnäringen är betydelsefull för Sverige och bidrar med jobb och tillväxt på orter där det ofta är ont om andra arbetstillfällen. Den svenska gruv- och mineralnäringen bidrar också till byggandet av det hållbara samhället. Gruvorna är början på långa växande värdekedjor som kommer hela samhället till del. I dag är Sverige och EU dock i hög grad beroende av import av innovationskritiska metaller och mineral från ett fåtal länder, vilket gör tillgången sårbar och säkerhetspolitiskt riskabel. Samtidigt har Sverige avsevärda fyndigheter av dessa metaller och goda förutsättningar att bedriva en

hållbar utvinning, vilket också skapar betydande exportmöjligheter. De metaller och mineral som utvinns i Sverige kan lägga grunden för den teknik som behövs för att lyckas med klimatomställningen. Det handlar om teknik för förnybar energi, solceller, batterier, elbilar och mycket annat. Jag anser att det är av stor vikt att trygga försörjningen av de innovationskritiska metaller och mineral som behövs i modern miljöteknik.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

15. Ny eller reviderad mineralstrategi, punkt 11 (S)

av Fredrik Olovsson (S), Monica Haider (S), Mattias Jonsson (S), Aida Birinxhiku (S) och Daniel Vencu Velasquez Castro (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 11 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2023/24:2633 av Fredrik Olovsson m.fl. (S) yrkande 9 och

avslår motionerna

2023/24:432 av Tobias Andersson m.fl. (SD) yrkandena 1 och 2 samt

2023/24:996 av Per Bolund m.fl. (MP) yrkandena 78, 79 och 83.

Ställningstagande

För att lyckas med klimatomställningen behövs olika metaller och mineral. Det finns gott om efterfrågade metaller som kobolt, grafit, nickel och koppar i Sverige, liksom även sällsynta jordartsmetaller både i berggrunden och i gammalt gruvavfall. EU-kommissionen har omarbetat sin lista över s.k. kritiska råmaterial så att den numera även omfattar strategiskt viktiga råmaterial. Givet att gruv- och mineralfrågor får en allt större betydelse och att området är under förändring, inte minst på grund av ett ökat intresse från EU, bör den svenska mineralstrategin uppdateras. Det är av stor betydelse att regeringen i sin utlovade mineralstrategi tar vara på de goda svenska förutsättningarna och värnar svenska nationella intressen i mineralpolitiken. Strategin bör även inkludera prospektering och strategiska råmaterial.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

16. Ny eller reviderad mineralstrategi, punkt 11 (MP)

av Elin Söderberg (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 11 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2023/24:996 av Per Bolund m.fl. (MP) yrkandena 78, 79 och 83 samt avslår motionerna

2023/24:432 av Tobias Andersson m.fl. (SD) yrkandena 1 och 2 samt

2023/24:2633 av Fredrik Olovsson m.fl. (S) yrkande 9.

Ställningstagande

Mineral- och metallförsörjning genom utvinning av jungfruliga resurser har ofrånkomligen en betydande miljöpåverkan. Om Sveriges gruvdrift på allvar ska bli en del av den gröna omställningen måste denna omställning även omfatta själva gruvdriften. Därför anser jag att Sverige bör ta fram en strategi för en hållbar mineral- och metallförsörjning med fyra fokusområden, nämligen

- cirkularitet och resurseffektivitet
- utveckling av alternativa material
- världens mest hållbara gruvnäring nationellt
- hållbara värdekedjor globalt.

Jag anser också att regeringen bör ta fram en handlingsplan för utvinning av mineral och metall i Sverige, i syfte att möta behoven i den gröna omställningen samtidigt som lokalsamhällets roll stärks med målsättningen att Sverige ska ha världens bästa gruvnäring ur ekologisk och social synpunkt liksom ur hållbarhetsperspektiv.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

17. Minerallagens utformning, punkt 12 (SD)

av Tobias Andersson (SD), Jessica Stegrud (SD), Eric Palmqvist (SD) och Johnny Svedin (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 12 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2023/24:432 av Tobias Andersson m.fl. (SD) yrkande 16 och avslår motionerna
2023/24:679 av Emma Berginger m.fl. (MP) yrkande 5 och
2023/24:1781 av Rickard Nordin (C).

Ställningstagande

Coronautbrottet 2020 hade stor inverkan på många näringar, så även på gruvnäringen. Hårdast drabbad var den riskkapitalberoende prospekteringsbranschen som i vissa fall tvingades pausa pågående verksamhet som en konsekvens av lagstiftningens utformning. Detta innebar att riksdagen snabbt behövde fatta beslut som syftade till att undanröja de delar av regelverket som annars riskerade att leda till en rad återkallade undersökningstillstånd och till konkurser inom branschen. Vi anser att beslutet var bra men att det också visar på behovet av att se över den befintliga lagstiftningen med beaktande av potentiella hot och kriser, så att lagstiftningen är robust och funktionell även då det oförutsedda inträffar. Vi menar att det vore klokt att utreda och säkerställa att de lagar som reglerar gruvnäringen är utformade på ett sådant sätt att de är funktionella och fyller sitt syfte även under större nationella och internationella kriser.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

18. Minerallagens utformning, punkt 12 (MP)

av Elin Söderberg (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 12 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2023/24:679 av Emma Berginger m.fl. (MP) yrkande 5 och
avslår motionerna
2023/24:432 av Tobias Andersson m.fl. (SD) yrkande 16 och
2023/24:1781 av Rickard Nordin (C).

Ställningstagande

Vätterns klara, näringsfattiga och kalla vatten skapar ett unikt ekosystem som är extra känsligt för störningar. Som råvattentäkt har Vättern dessutom ett mycket stort ekonomiskt värde. Vättern försörjer redan i dag över en kvarts miljön människor med dricksvatten.

Ett betydande hot mot Vätterns vattenkvalitet är planerna på en gruva vid Norra Kärr i närheten av Gränna. Med ett enormt dagbrott med stora avfallsdammar bara ett par kilometer från Vättern, riskerar tungmetaller och andra

gifter att läcka ut i sjön. Enligt min uppfattning måste gruvindustrin leva upp till högre miljökrav och därför behöver minerallagstiftningen moderniseras för att säkra miljöskyddade områden från prospektering och provborrning.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

19. Mineral och miljö, punkt 13 (S)

av Fredrik Olovsson (S), Monica Haider (S), Mattias Jonsson (S), Aida Birinxhiku (S) och Daniel Vencu Velasquez Castro (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 13 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2023/24:2629 av Anna-Caren Säterberg m.fl. (S) yrkande 16 och avslår motionerna

2023/24:432 av Tobias Andersson m.fl. (SD) yrkande 14 och

2023/24:1220 av Ulrika Heie (C) yrkandena 1 och 2.

Ställningstagande

I ljuset av den pågående globala klimatomställningen behöver Sverige stärka sin position som en ledande aktör inom området hållbar gruvdrift. Nya gruvor kommer att behövas, men denna utveckling måste ta hänsyn till både gruvsektorns behov och skyddet av miljön. Vi vill peka på att man i Tyskland framgångsrikt har infört lagstiftning som garanterar att företagen redan från början planerar för och finansierar den framtida restaureringen av de påverkade naturområdena. Vi anser att Sveriges bör överväga att anta liknande bestämmelser för att säkerställa ett hållbart och ansvarsfullt gruvdriftssystem.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

20. Vissa frågor om gruvor och mineralförsörjning, punkt 14 (V)

av Lorena Delgado Varas (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 14 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2023/24:2342 av Linda W Snecker m.fl. (V) yrkande 13 och avslår motionerna
2023/24:432 av Tobias Andersson m.fl. (SD) yrkandena 4, 5 och 8 samt
2023/24:996 av Per Bolund m.fl. (MP) yrkande 84.

Ställningstagande

I en värld där tillgången på råvaror blir allt knappare och miljöutmaningarna allt större blir det allt viktigare med innovationer och produkter som har högre förädlingsvärde och lägre resursförbrukning och som man kan behålla inom det cirkulära systemet. Jag kan konstatera att den svenska gruvindustrin har lyckats relativt bra med sitt system för återvinning även om inte allt material som bryts är möjligt att återvinna och allt ännu inte är i närheten av att bli återvunnet. Jag anser därför att det behövs ytterligare arbete med att se till att mineral återbrukas i så hög utsträckning som möjligt. Regeringen bör utreda möjligheten till stödstrukturer till gruvindustrin för att utöka såväl återbruk som återvinning.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

21. Vissa frågor om gruvor och mineralförsörjning, punkt 14 (MP)

av Elin Söderberg (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 14 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2023/24:996 av Per Bolund m.fl. (MP) yrkande 84 och avslår motionerna

2023/24:432 av Tobias Andersson m.fl. (SD) yrkandena 4, 5 och 8 samt
2023/24:2342 av Linda W Snecker m.fl. (V) yrkande 13.

Ställningstagande

Jag förordar ett samhälle som i största möjliga utsträckning bygger på cirkularitet för att bl.a. minska behovet av att utvinna jungfruliga naturresurser. Den utvinning av mineral och metaller som trots detta kan vara nödvändig måste vara hållbar, och den svenska gruvindustrin ska ligga i framkant när det gäller hänsyn till miljön och sociala värden. Den svenska gruvnäringen ska bedriva ett offensivt hållbarhetsarbete och driva den internationella utvecklingen när det gäller omställning till fossilfrihet, resurseffektivitet, miljöhänsyn samt social hållbarhet och mänskliga rättigheter. Jag anser att Sverige även ska verka för mänskliga rättigheter, minskad klimatpåverkan och stärkt miljö oavsett om

en gruva är belägen i Sverige eller i något annat land. Vidare är det min uppfattning att Sverige ska agera för att EU:s regelverk ska stimulera gruvnäringen och dess värdekedjor att konkurrera utifrån bästa möjliga prestanda när det kommer till miljö, klimat och mänskliga rättigheter.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

BILAGA

Förteckning över behandlade förslag

Motioner från allmänna motionstiden 2023/24

2023/24:432 av Tobias Andersson m.fl. (SD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utarbeta en ny svensk mineralstrategi och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att särskilt beakta målen i The European Critical Raw Materials Act i arbetet med en ny svensk mineralstrategi och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka förutsättningarna för SGU och Bergsstaten och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga ett återinförande av Mineraljakten i SGU:s regi och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om åtgärder för ökad prospekteringsvilja och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kartläggning av innovationskritiska metaller och sällsynta jordartsmetaller och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av regelförenklingar beträffande tillståndprocesser och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga en översyn av mineralersättningens utformning, nivå och fördelning och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över markägarens rättigheter som fordringsägare när det gäller dennes del av mineralersättningen vid en konkurs och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda modellen för bolagens ekonomiska ansvar för sanering och efterbehandling av mark i samband med avslutad gruvverksamhet och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en robust och funktionell lagstiftning för gruvnäringen och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det återigen ska vara möjligt att ge tillstånd enligt miljöbalken till gruvdrift för att utvinna uran och tillkännager detta för regeringen.

18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det ska vara möjligt att ge tillstånd till brytning, provbrytning, bearbetning och fysikalisk eller kemisk anrikning av uran för att använda uranets fissila egenskaper och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att häva förbudet mot utvinning av kol, olja och naturgas och de skärpta reglerna för utvinning ur alunskiffer och tillkännager detta för regeringen.

2023/24:617 av Sten Bergheden (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över förutsättningarna för stärkt äganderätt i minerallagen utan att försvåra utvecklingen av fler gruvor och tillkännager detta för regeringen.

2023/24:679 av Emma Berginger m.fl. (MP):

5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att gruvindustrin ska leva upp till högre miljökrav, en moderniserad minerallagstiftning och att säkra miljöskyddade områden från prospektering samt provborrning och tillkännager detta för regeringen.

2023/24:996 av Per Bolund m.fl. (MP):

78. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ta fram en strategi för en hållbar mineral- och metallförsörjning med fokus på 1) cirkularitet och resurseffektivitet, 2) utveckling av alternativa material, 3) världens mest hållbara gruvnäring nationellt samt 4) hållbara värdekedjor globalt och tillkännager detta för regeringen.
79. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ta fram en handlingsplan för en utvinning av mineral och metall i Sverige, i syfte att möta behoven i den gröna omställningen samtidigt som lokalsamhällets roll stärks med målsättningen att Sverige ska ha världens bästa gruvnäring ur ekologisk och social hållbarhetssynpunkt, och tillkännager detta för regeringen.
82. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en del av de ekonomiska vinsterna från gruvnäringen ska stanna i lokalsamhället och tillkännager detta för regeringen.
83. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige ska ha världens bästa gruvnäring ur ett socialt och ekologiskt perspektiv och tillkännager detta för regeringen.
84. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att verka för att EU:s regelverk ska stimulera gruvnäringen och dess värdekedjor att konkurrera utifrån bästa möjliga prestanda när det kommer till miljö, klimat och mänskliga rättigheter och tillkännager detta för regeringen.

2023/24:1220 av Ulrika Heie (C):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge SGU (Sveriges geologiska undersökning) i uppdrag att ansvara för miljökontrollen vid Ranstad och att säkerställa att inga oönskade miljöeffekter uppstår i framtiden från den nedlagda uran-utvinningsanläggningen och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att SGU även bör få i uppdrag att se över möjligheten att förvärva den mark som behöver skyddas, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2023/24:1526 av Linus Lakso m.fl. (MP):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige ska verka för att på global nivå upprätta ett nedrustningsavtal för fossila bränslen och tillkännager detta för regeringen.

2023/24:1781 av Rickard Nordin (C):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utvidga mineral-lagen till att omfatta geotermala fält och geotermalt vatten och tillkännager detta för regeringen.

2023/24:1886 av Linus Lakso m.fl. (MP):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att kraftigt höja mineralavgiften och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skapa en ”mineralfond” och tillkännager detta för regeringen.

2023/24:1887 av Linus Lakso m.fl. (MP):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett nationellt förbud mot utvinning ur alunskiffer och tillkännager detta för regeringen.

2023/24:2342 av Linda W Snecker m.fl. (V):

12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sveriges geologiska undersökning (SGU) bör få i uppdrag att utreda vilka kritiska metaller som finns i Sverige samt att SGU:s uppdrag bör utökas så att det även innefattar Sveriges mineralförsörjning, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör få i uppdrag att utreda möjligheten till stödstrukturer till gruvindustrin för att utöka återbruk och återvinning och tillkännager detta för regeringen.

2023/24:2446 av Amanda Lind m.fl. (MP):

5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ersättning för naturresurser och tillkännager detta för regeringen.

2023/24:2453 av Rickard Nordin m.fl. (C):

93. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att tillåta uranutvinning ur biprodukter från annan gruv-drift och tillkännager detta för regeringen.

2023/24:2492 av Elisabeth Thand Ringqvist m.fl. (C):

26. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att undersöka förutsättningarna för en höjning av mineralavgiften samtidigt som den del av mineralavgiften som i dag tillfaller staten bör gå till lokal-samhället och tillkännager detta för regeringen.
27. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att trygga försörjningen av de innovationskritiska metaller och mineraler som behövs i modern miljöteknik och tillkännager detta för regeringen.

2023/24:2629 av Anna-Caren Sätherberg m.fl. (S):

15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stödja och påskynda öppnandet av nya gruvor i Sverige och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige behöver stärka sin position som en ledande aktör inom hållbar gruvdrift och tillkännager detta för regeringen.

2023/24:2633 av Fredrik Olovsson m.fl. (S):

2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att s.k. Natura 2000-tillstånd ej ska vara förutsättning för meddelande av bearbetningskoncession enligt minerallagen och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att myndigheter under en tillståndsprocess ska arbeta rådgivande och lösningsorienterat och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka förutsättningarna för utvinning av metaller och mineral från såväl primära som sekundära källor med särskilt fokus på innovationskritiska metaller och mineral och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kritiska råmaterial och strategiska råmaterial samt basmetaller och tillkännager detta för regeringen.

8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör överväga ett snabbspår för brytning av kritiska jordartsmetaller och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att revidera och inkludera prospektering och strategiska råmaterial i mineralstrategin och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en större andel av det värde som gruv- och mineralnäringen genererar ska komma hela landet till del och tillkännager detta för regeringen.